

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**IZLĪGUMS KĀ KRIMINĀLPROCESU NEPIEĻAUJOŠS
APSTĀKLIS**

BAKALaura DARBS

Autors: **Kristīne Apsēna**

Studenta apliecības Nr.: ka16054

Darba vadītāja: profesore Dr.iur. Ārija Meikališa

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Izlīgums kā kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis ir pamats taisnīgam tiesisko attiecību noregulējumam.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt, pie kādiem priekšnoteikumiem un kādām procesā iesaistītām personām piedaloties, izlīgums būs atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli. Pētījumam tika izvirzīts pamatuzdevums nošķirt šādu izlīgumu no pamata personas atbrīvošanai no kriminālatbildības.

Kopumā ir secināts, ka izlīgums par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli būs atzīstams gadījumā, ja noslēgts, pamatojoties uz cietušā, kurš ieguvis procesuālo statusu, pieteikuma pamata, un ja pilnībā novērsts vai atlīdzināts ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums. Papildus ir izvirzīti 3 priekšlikumi Kriminālprocesa likuma pilnveidošanai.

Atslēgas vārdi: izlīgums, kriminālprocesu nepieļaujoši apstākļi, cietušais, kaitējuma atlīdzināšana.

ANNOTATION

Settlement as a factor preventing from criminal proceedings is a basis for a fair regulation of legal relationships.

The goal of the Bachelor's degree thesis is to research under which preconditions and with participation of which persons involved in proceedings a settlement should be recognized as a factor preventing from criminal proceedings. The key task set for the research is to separate a settlement from a basis for discharging from criminal liability.

In general, it is concluded that a settlement should be recognized as a factor preventing from criminal proceedings, if it is concluded in accordance with the application of a victim, who has acquired a procedural status, and if damage caused by a criminal offence is completely eliminated or compensated. Furthermore, 3 proposals are made for making improvements to the Criminal Procedure Law.

Key words: settlement, factors preventing from criminal proceedings, victim, compensation for damage.

SATURS

Anotācija.....	2
Annotation	3
Ievads.....	5
1. Kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu vispārīgs raksturojums.....	6
1.1.Kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu analīze	6
1.2.Kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu rehabilitējošā un nereabilitējošā daba	9
1.3.Jēdziena nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz izpratne un nozīme.....	11
2. Izlīguma nozīme kriminālprocesā.....	17
2.1.Izlīguma vispārīgs raksturojums.....	17
2.2.Izlīguma nosacījumi	23
3. Priekšnoteikumi, lai izlīgums būtu atzīstams par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu	30
3.1.Cietušās personas pieteikums	30
3.2.Pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums	34
Kopsavilkums	38
Izmantotā literatūra un avoti.....	40

IEVADS

Izlīgums kā kriminālprocesuālo attiecību noregulējuma veids tiek plaši pielietots Kriminālprocesa likumā, tomēr ir ļoti būtiski izprast izlīguma tiesiskās sekas, kas atsevišķos gadījumos var tikt atzītas par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli. Izprotot nepieļaujošo apstākļu vispārīgo raksturojumu un tiesisko nozīmi, ir iespējams nonākt pie rezultāta, kas izlīgumu, pamatojoties uz tā nereabilitējošo dabu, atzīst par apstākli, kas nepieļauj turpmāku kriminālprocesa norisi.

Izlīguma kā kriminālprocesu nepieļaujoša apstākļa pareiza izpratne veicina kriminālprocesa norisi atbilstoši Kriminālprocesa likuma normām, turpretī nepareiza šo tiesisko seku piemērošana ir pretēja Kriminālprocesa likuma 1. pantā noteiktajam mērķim - noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.¹ Ar Kriminālprocesa likuma pieņemšanu primāri tika izvirzīts mērķis būtiski paātrināt kriminālprocesa norisi, novērst pieaugošo neizlemto lietu uzkrājumu izmeklēšanas iestādēs, prokuratūrā, saīsināt ilgstošos tiesvedības procesus.² Līdz ar to viens no veidiem, kā tiek paātrināts tiesisko attiecību noregulējums kriminālprocesā, ir tiesiski noslēgts izlīgumu, kurš atsevišķos gadījumos, izpildoties visiem priekšnoteikumiem, tiks atzīsts par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli vai apstākli, kas var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības. Vēl jo vairāk ar izlīgumu tiek veicināta abu iesaistīto pušu – cietušā un noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas – iesaiste kriminālprocesa ātrākā veicināšanā, līdz ar to, lai atvieglotu kriminālprocesa norisi, bet tajā pašā laikā nepārkāptu personas tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesiskuma principu, kriminālprocesa obligātuma principu un citus tiesiskas valsts pamatprincipus un tiesību normas, ir nepieciešams noskaidrot, kādos gadījumos un pie kādiem priekšnoteikumiem izlīgums būs atzīstams par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu. Turklāt, tikai garantējot personai taisnīgu kriminālprocesuālo attiecību noregulējumu, būs iespējams sasniegt Kriminālprocesa likumā noteikto mērķi.

Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot, kādos gadījumos, izpildoties konkrētiem izlīguma un kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu nosacījumiem, starp cietušo un noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu noslēgtais izlīgums būs atzīstams par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu, kā arī atrast racionālu pamatojumu šādu izlīgumu nošķirt no pamata personas atbrīvošanai no kriminālatbildības. Lai sasniegtu norādīto mērķi, tiks analizēts:

1. Kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu vispārīgs raksturojums;

¹ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [27.02.2019. red.]

² Vai Kriminālprocesa likums ir attaisnojis cerības. Jurista Vārds, 06.10.2015., Nr. 39 (891), 2.lpp.

2. Izlīguma jēdziens, būtība, nozīme, iesaistītās personas, tiesiskās sekas, nosacījumi, tā nereabilitējošā daba un nošķiršana no civilprocesā piemērojamā izlīguma regulējuma;
3. Priekšnoteikumi, kuri ir pamats izlīguma kā kriminālprocesu nepieļaujoša apstākļa nošķiršanai no kriminālprocesa izbeigšanas, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.

Kā galveno pētniecisko metodi darba autore ir izmantojusi analītisko metodi, analizējot tiesību normās ietvertos jēdzienus, tiesu prakses un judikatūras atziņas, kā arī apskatot dažādu autoru viedokļus gan par kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu, gan izlīguma nozīmi kriminālprocesā. Tāpat pētnieciskajā darbā izmantota vēsturiskā metode, apskatot tiesību normu vēsturisko regulējumu un attīstību, kā arī salīdzinošā metode, kuras pamatā tiek salīdzināts Latvijas regulējums ar Lietuvas, Igaunijas, Krievijas un citās Eiropas valstīs pastāvošo izpratni par atsevišķiem tiesību institūtiem. Pētījuma ietvaros arī tiek salīdzinātas tiesiskās sekas, kas rodas, pamatojoties uz noslēgto izlīgumu, kas ir pamats pareizu procesuālo normu piemērošanai un tiesu prakses attīstībai. Papildus pētījumā tiek izmantota arī gramatiskā pētnieciskā metode, aplūkojot dažādus terminu skaidrojumus.

Bakalaura darbs sastāv no trīs nodaļām. To pamatā izmantota literatūra latviešu un angļu valodā, apskatīta visu instanču un Satversmes tiesas prakse, analizēti tiesu prakses apkopojumi, kā arī citi zinātniski pētījumi un raksti. Pētījuma pamatā tiek izmantoti Latvijas un ārvalstu normatīvie akti.

1. KRIMINĀLPROCESU NEPIEĻAUJOŠO APSTĀKĻU VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

1.1. Kriminālprocesa nepieļaujošo apstākļu analīze

Kriminālprocesa likuma (turpmāk KPL) 1.pantā ir definēts kriminālprocesa mērķis – noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Tādējādi viens no kritērijiem, lai sekmētu kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, ir krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums. Kaut arī KPL 2. nodaļā, kur regulēti kriminālprocesa pamatprincipi, taisnīgums nav ietverts kā atsevišķs kriminālprocesa raksturojošs pamatprincips, tā būtība ir saskatāma minētajā kriminālprocesa mērķī, jo bez taisnīga noregulējuma nav iespējams nodrošināt personai tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī attiecīgi netikt sodītai nepamatoti.

Taisnīgs noregulējums ne vienmēr ietver personas sodīšanu, kā tas bija paredzēts Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 2. pantā.³ Tas var izpausties arī citos veidos, piemēram, personas atbrīvošanā no atbildības un kriminālprocesa izbeigšanā.⁴ Līdz ar to likumsakarīgi, ka KPL ir paredzēti arī tādi apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesa norisi, tādā veidā nodrošinot, ka personas tiesības netiks nepamatoti aizskartas un kriminālprocesa mērķī noteiktais taisnīgums tiks sasniegts.

KPL 377. pantā ir uzskaitīti kriminālprocesa nepieļaujošie apstākļi:

- 1) nav noticis noziedzīgs nodarījums;
- 2) izdarītajā nodarījumā nav noziedzīgā nodarījuma sastāva;
- 3) iestājies noilgums;
- 4) pieņemts amnestijas akts, kas novērš soda piemērošanu par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu;
- 5) persona, kura saucama pie kriminālatbildības, ir mirusi, izņemot gadījumus, kad process nepieciešams, lai mirušo rehabilitētu;
- 6) stājies spēkā spriedums vai procesa virzītāja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu tajā pašā apsūdzībā pret personu, kura iepriekš saukta pie kriminālatbildības par to pašu noziedzīgo nodarījumu;

³ Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts). Pieņemts 06.01.1961. [27.02.2019. red.]

⁴ Meikališa Ā. Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005 - 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 616.lpp.

- 7) tas ir vērsts pret tādu ārvalstnieku vai bezvalstnieku par valsts robežas nelikumīgu šķērsošanu, kurš par šo noziedzīgo nodarījumu piespiedu kārtā izraidīts no Latvijas Republikas;
- 8) nav cietušās personas pieteikuma tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz šīs personas pieteikuma pamata;
- 9) noticis cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata un pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums;
- 10) konstatēti Krimināllikumā minētie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību.

Konstatējot kādu no KPL 377. pantā uzskaitītajiem apstākļiem, kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process ir jāizbeidz. No panta konstrukcijas un atsevišķiem punktiem ir skaidrs, ka kriminālprocesa nepieļaujošie apstākļi atstāj iespaidu gan uz vēl neuzsāktu procesu, gan pirmstiesas un tiesvedības stadijām.

Salīdzinājumam Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 199. pants paredz līdzīgu regulējumu, nosakot, ka kriminālprocess nav iespējams, ja konstatēti tādi apstākļi kā noilgums, amnestija, aizdomās turētās vai apsūdzētās personas nāve, tiesas spriedums attiecīgā lietā par kriminālprocesa izbeigšanu, aizdomās turētās vai apsūdzētās personas slimība, kā arī situācija, ja persona ir izdarījusi atsevišķi uzskaitītu materiālo tiesību normu pārkāpumu, bet savu nodarījumu brīvprātīgi atzinusi.⁵ Tādējādi acīmredzami KPL 377. panta formulējums ir plašāks, paredzot kā kriminālprocesu nepieļaujošus apstākļus arī noziedzīgā nodarījuma sastāva neesamību un izlīgumu noteiktos gadījumos, turpretī Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā kā atsevišķs apstāklis, kas liedz īstenot kriminālprocesu, ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas slimība, kā arī brīvprātīga noziedzīgā nodarījuma vainas atzīšana. Šādi apstākļi nav paredzēti ne KPL 377. pantā pie obligāti nepieļaujošajiem apstākļiem, ne KPL 379. pantā, kurā paredzētas procesa virzītāja tiesības izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no atbildības.

Attiecībā par ilgstošu slimību autore uzskata, ka šāds apstāklis būtu jāvērtē, pirmkārt, no slimības būtības, ņemot vērā fiziskas vai garīga rakstura saslimšanas, tomēr konkrēti par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu, to uzskatīt nevarētu, jo tas būtu pretrunā ar kriminālprocesa mērķi, kā rezultātā personas mēģinātu šādu apstākli izmantot ļaunprātīgi, lai tiktu atbrīvotas no kriminālatbildības. Vēl jo vairāk šāda tiesība paredzēta Krimināllikuma 59. pantā, nosakot, ka gadījumā, ja persona pēc tiesas sprieduma saslimusi ar smagu, neārstējamu slimību, tā var tikt atbrīvota no soda izciešanas.⁶ Tāpat attiecībā par atbrīvošanu no soda

⁵ Code of Criminal Procedure of Estonia [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide> [aplūkots 14.03.2019.]

⁶ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [15.03.2019. red]

izciešanas sakarā ar slimību regulē KPL 640. pants, tomēr, kā atzinusi Augstākā tiesa, pirmkārt, tā ir tiesas tiesība, ne pienākums personu atbrīvot, un, otrkārt, personai jābūt saslimušai pēc sprieduma spēkā stāšanās.⁷ Līdz ar to Latvijas kriminālprocesa izpratnē slimība nevar būt atzīstama kā apstāklis, kas nepieļauj kriminālprocesu, tomēr var tikt apskatīts kā pamats personas atbrīvošanai no soda vai soda izciešanas.

Attiecībā par brīvprātīgu vainas atzīšanu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā autores ieskatā Latvijas krimināltiesību un kriminālprocesa tiesību regulējums ir labvēlīgāks un skaidrāks, proti, Krimināllikuma 47. pantā vaļsirdīgu atzīšanos ietverot kā vienu no atbildību mīkstinošajiem apstākļiem, un, otrkārt, KPL 377. pantā un 379. pantā nodrošinot iespēju izbeigt kriminālprocesu, pamatojoties uz apsūdzētās personas vai aizdomās turētās personas un cietušā izlīgumu, ņemot vērā, ka izlīgumu var noslēgt tikai tādā gadījumā, ja apsūdzētā persona savu vainu atzīst.⁸ Tādējādi secināms, ka KPL regulējums ir plašāks un konkrētāks, turpretī apstākļi, kas uzskaitīti Igaunijas Kriminālprocesa kodeksā, ir ietverti arī KPL un materiālajās normās kā apstākļi, kas ļauj tiesai personu atbrīvot no soda vai soda izciešanas, vai kā atbildību mīkstinoši apstākļi.

Pētot KPL 377. panta vēsturisko attīstību, var konstatēt, ka līdzīgs regulējums bija arī Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 5. pantā, kas noteica apstākļus, kas nepieļauj tiesvedību. Atšķirībā no pašreiz spēkā esošās KPL 377. panta redakcijas, Kriminālprocesa kodeksa 5. pants noteica, ka par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli atzīstama arī personas apžēlošana (4. punkts), un apstāklis, kad noziedzīgo nodarījumu izdarījusī persona nav sasniegusi vecumu, lai sauktu viņu pie kriminālatbildības (5. punkts). Pie šī punkta gan jāpiebilst, ka nav nepieciešamība atsevišķi regulēt šādu kritēriju, jo subjekts ir viens no noziedzīgā nodarījuma sastāva elementiem, tādējādi tas ir ietverts pašreiz spēkā esošā KPL 377. panta 2. punktā. Vēl papildus Kriminālprocesa kodekss paredzēja, ka krimināllietu nevar ierosināt, bet ierosinātā lieta jāizbeidz pret personu, par kuru tai pašā apsūdzībā ir neatcelts izziņas iestādes vai prokurora lēmums par lietas izbeigšanu, izņemot gadījumus, kad lietas ierosināšanu atzinusi par nepieciešamu tiesa, kuras tiesvedībā lieta atrodas (10. punkts). Papildus tam Kriminālprocesa kodeksa 5. pants saturēja regulējumu, kas noteica, ka gadījumā, ja iztiesāšanas stadijas laikā atklājas, ka nav noticis noziedzīgs nodarījums, nav noziedzīgā nodarījuma sastāva, iestājies noilgums vai pieņemts amnestijas vai apžēlošanas akts, tiesa turpina lietu izskatīt, taisot attaisnojošu spriedumu vai notiesājošu spriedumu, atbrīvojot personu no atbildības. Tādējādi norādītā Kriminālprocesa kodeksa 5. panta daļa ļauj izdarīt secinājums, ka

⁷ Augstākās tiesas 02.05.2006. lēmums lietā SKK-276/2006. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2006> [aplūkots 15.03.2019.]

⁸ Strada K. Par vienošanos kriminālprocesiālajā likumdošanā. Jurista Vārds, 10.04.2001., Nr.11(204).

daļa no kriminālprocesu nepieļaujošajiem apstākļiem ir rehabilitējoši, bet daļa nereabilitējoši. Jāņem vērā, ka ar 2005. gada 1. oktobri, kad stājās spēkā pašreizējais kriminālprocesuālo attiecību noregulējums KPL, tika nomainīts 1961. gadā pieņemtais un iepriekš apskatītais Kriminālprocesa kodekss, ieviešot jaunus un līdz šim nezināmus institūtus Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās, kā arī papildinot un pārņemot jau iepriekš pazīstamus regulējumus.⁹ Analizējot vēsturisko Kriminālprocesa kodeksa redakciju un salīdzinot ar spēkā esošo KPL, var secināt, ka nepieļaujošo apstākļu rehabilitējošais un nereabilitējošais iedalījums pastāv arī šobrīd KPL 377. pantā, kuru konkrētāka analīze tiks apskatīta turpmākajā nodaļas pētījumā.

1.2. Kriminālprocesa nepieļaujošo apstākļu rehabilitējošā un nereabilitējošā daba

Reabilitācija no latīņu valodas cilmes vārda *rehabilitatio* skaidrojams kā *re - no jauna, atkal, heblitas – spēja, derīgums*.¹⁰ Reabilitēt nozīmē personas reputācijas un labā vārda atjaunošana vai atdod kādam tiesības.¹¹ Reabilitācija ir personas atzīšana par nelikumīgi sodītu un līdz ar to nevainīgu.¹² Tāpat ar jēdzienu “reabilitācija” saprot pie kriminālatbildības nelikumīgi sauktās personas personisko, mantisko un nemantisko tiesību atjaunošanu pilnā apjomā un nodarīto materiālo zaudējumu atlīdzināšanu pilnā apjomā likumā paredzētā kārtībā.¹³ Par rehabilitētu uzskata personu, uz kuru pilnīgi vai daļēji pieņemts attaisnojošs spriedums vai procesa virzītāja lēmums par lietas izbeigšanu, piešķirot tiesības uz mantisko un personisko nemantisko tiesību atjaunošanu un nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu.¹⁴ Vienā teikumā definējot, reabilitācija ir pie kriminālatbildības sauktas personas atzīšana par nevainīgu, pieņemot attaisnojošu spriedumu vai procesa virzītāja lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, atjaunojot personas mantiskās un nemantiskās tiesības pilnā apjomā.

Nereabilitēšana kā pretstats reabilitācijai nozīmē personas atzīšanu par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.¹⁵ Tas netieši izriet no KPL 610. panta pirmās daļas, kas nosaka, ka, ja procesa virzītājs ar savu lēmumu ir izbeidzis kriminālprocesu sakarā ar personas nāvi vai arī ir izbeidzis kriminālprocesu uz cita nereabilitējoša pamata, pēc būtības atzīstot

⁹ Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005. – 2011. gadā. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 2012, 66. sējums, Nr. 1./2. Pieejams: http://www.lza.lv/LZA_VestisA/66_1-2/6_PARSKATS%20PAR%20KRIM%20PROC_ATTISTIBU.pdf [aplūkots 28.03.2019.]

¹⁰ Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. RaKa, 1998, 231.lpp.

¹¹ Blūma R. Svešvārdu vārdnīca. Izlabots un papildināts otrais izdevums. Rīga: Liesma, 1978, 607.lpp.

¹² Meikališa Ā., 1998, 231.lpp.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018, Nr.1 (1007), 27. - 29.lpp.

personu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, šīs personas tuvinieki, likumiskie pārstāvji vai citas personas, kuru rīcībā ir fakti par mirušās personas nevainīgumu, var iesniegt pieteikumu par kriminālprocesa turpināšanu mirušā rehabilitācijai.¹⁶ Kā norādījušas prof. Ā. Meikališa un K. Strada – Rozenberga, vainīguma konstatācija ir iespējama ne tikai ar tiesas spriedumu, bet arī lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu uz tādiem pamatiem, kas nereabilitē personu, piemēram, noilgums, personas nāve.¹⁷ Tādējādi KPL pieļauj situāciju, kad persona tiek atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tomēr pie atbildības netiek saukta, pamatojoties uz kriminālprocesa izbeigšanu nereabilitējošu apstākļu dēļ.

Nereabilitējošie apstākļi konkrēti uzskaitīti KPL 380. pantā, kas nosaka, ka persona netiek rehabilitēta, ja kriminālprocesu izbeidz, pamatojoties uz KPL 377. pantu: 1) ja iestājies noilgums; 2) pieņemts amnestijas akts, kas novērš soda piemērošanu par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu; 3) persona, kura saucama vai saukta pie kriminālatbildības, ir mirusi, izņemot gadījumu, kad process nepieciešams, lai mirušo rehabilitētu; 4) noticis cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata un pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums. Tāpat par kriminālprocesa nereabilitējošu apstākļi atzīstami KPL 379. panta pirmajā un otrajā daļā uzskaitītie apstākļi, kad izmeklētājam ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokuroram vai tiesai ir tiesības, bet ne pienākums izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, kriminālprocesa izbeigšana pret personu, kura būtiski palīdzējusi atklāt smagu vai sevišķi smagu noziegumu (KPL 410. pants), kriminālprocesa izbeigšana, nosacīti atbrīvojot personu no kriminālatbildības gan par kriminālpārkāpuma, mazāk smaga nozieguma, gan smaga nozieguma izdarīšanu (KPL 415. un 415.¹ pants), kriminālprocesa pabeigšana, piemērojot prokurora priekšrakstu par sodu (KPL 421. pants), personas atbrīvošana no kriminālatbildības vai soda, nosakot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu, jo persona noziedzīgo nodarījumu izdarījusi nepieskaitāmības stāvoklī (KPL 605. pants), kriminālprocesa izbeigšana lietās par mirušās personas rehabilitāciju, atzīstot, ka mirusī persona ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu (KPL 615. panta trešā daļa), kā arī notiesājoša sprieduma gadījumā. Ņemot vērā, ka pētījuma pamatā ir KPL 377. pantā uzskaitīto kriminālprocesa nepieļaujošo apstākļu analīze, turpmāk tiks apskatīti tikai tie nereabilitējošie apstākļi, kas ietverti minētajā KPL normā.

Pamatojoties uz nereabilitējošo apstākļu uzskaitījumu KPL 380. pantā, ir iespējams secināt, ka par rehabilitējošiem apstākļiem KPL 377. pantā ir uzskatāmi gadījumi, kad kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz, ja nav noticis noziedzīgs

¹⁶Baumanis J., 2018, 27. - 29.lpp.

¹⁷ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista Vārds, 29.11.2011., Nr. 48 (695).

nodarījums, nav konstatējams izdarītajā noziedzīgā nodarījuma sastāvs, spējies spēkā spriedums vai procesa virzītāja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu tajā pašā apsūdzībā pret personu, kura iepriekš saukta pie kriminālatbildības par to pašu noziedzīgu nodarījumu, process ir vērstis pret tādu ārvalstnieku vai bezvalstnieku par valsts robežas nelikumīgu šķērsošanu, kurš par šo noziedzīgu nodarījumu piespiedu kārtā izraidīts no Latvijas Republikas, ja nav cietušās personas pieteikuma tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz šīs personas pieteikuma pamata, kā arī konstatēti Krimināllikumā minētie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību.

Analizējot kriminālprocesu rehabilitējošos un nereabilitējošos apstākļus, autore ir konstatējusi, ka KPL ir saskatāmas pretrunas. Kā tas iepriekš tika konstatēts, par rehabilitējošu apstākli uzskatāms KPL 377. panta 2. punktā noteiktais gadījums, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz, personu atzīstot par nevainīgu un nesaucot pie atbildības, ja izdarītajā nodarījumā nav noziedzīgā nodarījuma sastāva. Turpretī KPL 380. pants paredz, ka par nereabilitējošu apstākli atzīst gadījumu, ja kriminālprocesu izbeidz, pamatojoties uz KPL 605. panta pirmo daļu, respektīvi, atzīstot, ka persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi, būdama nepieskaitāmības stāvoklī. Šajā gadījumā normā ietvertais formulējums “persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi” ir maldinošs.¹⁸ Personas pieskaitāmība ir viena no noziedzīga nodarījuma subjekta pamatpazīmēm, jo par noziedzīgu nodarījuma subjektu var atzīt personu, kura ir pieskaitāma jeb nozieguma izdarīšanas brīdī ir varējusi saprast savu darbību un to vadīt, vai ierobežoti pieskaitāma – psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt.¹⁹ Līdz ar to nepieskaitāma persona nav noziedzīga nodarījuma subjekts, šīs personas izdarītais noziedzīgais nodarījums pats par sevi ir kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis, un šādu personu nevar atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, atbrīvojot no atbildības, kā tas ir paredzēts KPL 380. pantā. Tādējādi, atzīstot KPL 377. panta 2. punktu par rehabilitējošu apstākli, par tādu atzīstams arī gadījums, kad noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona atrodas nepieskaitāmības stāvoklī (KPL 605. pants). Ņemot vērā KPL 605. panta formulējumu, likumdevējs ir centies normu norādīt kā nereabilitējošu apstākli, tomēr, pamatojoties uz krimināltiesību teoriju, šāds gadījums ir atzīstams kā rehabilitējošs, jo nepieskaitāma persona nav noziedzīga nodarījuma subjekts, līdz ar to rodas neskaidrība par noziedzīga nodarījuma sastāva neesamības rehabilitējošo dabu. Apskatītā nepilnība būtu risināma, papildinot KPL 380. pantu ar otro daļu, kas noteiktu, ka par nereabilitējošu apstākli kā izņēmumu no noziedzīgā nodarījuma sastāva neesamības rehabilitējošās dabas uzskata tādu noziedzīgu nodarījumu, kuru izdarījusi persona,

¹⁸ Baumanis J. 2018, 27. - 29.lpp.

¹⁹ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007, 47.lpp.

būdamā nepieskaitāmības stāvoklī, bet, atbilstoši KPL 605. panta pirmās daļas regulējumam, viņai piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis. Tādā veidā tiktu garantēta skaidrība, ka KPL 605. panta regulējums ir izņēmums no KPL 377. panta 2. punkta rehabilitējošās dabas.

1.3. Jēdziena nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz izpratne un nozīme

Vēl vienu problemātiku kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu regulējumā ir norādījuši prof. Ā. Meikališa, analizējot KPL 377. panta struktūru. Kā norāda panta formulējums, kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz, ja ir konstatēts kāds no pantā minētajiem apstākļiem. Tādējādi pants ir strukturēts divās daļās, paredzot tādus apstākļus, kas attiecas uz uzsākšanas brīdi, kā arī tādus, kuri, iespējams, atklājas procesa laikā.²⁰ Piemēram, attiecībā par KPL 377. panta 9. punktu, kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet process jāizbeidz tādā gadījumā, ja noticis cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums, tomēr, ņemot vērā, ka personas savu procesuālo statusu iegūst tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas, ir skaidrs, ka uz minēto panta punktu nevar piemērot kritēriju par aizliegumu uzsākt kriminālprocesu, bet gan piemērot tikai uzsāktā procesa izbeigšanas pamatu.²¹ Tāpat šāda problēma saskatāma arī KPL 377. panta 5. punktā, kas nosaka, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz, ja persona, kura saukta pie kriminālatbildības, ir mirusi. Ņemot vērā, ka ar lēmuma par personas saukšanu pie kriminālatbildības (KPL 405. pants) pret personu tiek uzsākta kriminālvajāšana, ir skaidrs, ka šāda situācija ir iespējama tikai gadījumā, kad process jau ir uzsākts, bet nav piemērojama KPL 377. panta pirmā teikuma daļa par kriminālprocesa uzsākšanas aizliegumu.

KPL 377. panta gadījumā ir svarīgi konstatēt, ka runa ir par 2 atsevišķiem kriminālprocesuāliem mirkļiem – kriminālprocesa uzsākšanas mirklis jeb brīdis pirms lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu ir pieņemts un pirms izmeklēšanas stadijas uzsākšanas, kā arī pirmstiesas un lietas izskatīšanas tiesā laika brīdis, kurā konstatēti apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu.²²

No Kriminālprocesa likuma uzbūves var secināt, ka pastāv šādas obligātās kriminālprocesa stadijas:

1. Pirmstiesas process, kas ietver izmeklēšanu un kriminālvajāšanu;
2. Lietas izskatīšana pirmās instances tiesā, kas ietver lietas sagatavošanu iztiesāšanai, iztiesāšanu un sprieduma taisīšanu, pasludināšanu, kopijas izsniegšanu;

²⁰ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. 2010, 631.lpp.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

3. Nolēmuma spēkā stāšanās un ar nolēmumiem saistīto jautājumu izskatīšana, kurā kā apakšposmi ir spriedumu un lēmumu nodošana izpildei un spriedumu un lēmumu izpildes laikā radušos jautājumu izskatīšana.²³

Saprotams, ka kriminālprocesu nevar uzsākt pirms lēmums par procesa uzsākšanu ir pieņemts, turpretī izbeigt uzsāktu procesu var līdz lietas izskatīšanas pabeigšanai. Šajā gadījumā, redzot nekoncekvenci KPL 377. panta formulējumā, var piekrist Ā. Meikališas ierosinājumam, ka būtu nepieciešams kriminālprocesa uzsākšanas mirkli reglamentēt kā atsevišķu terminētu kriminālprocesa stadiju, kas noslēdzas ar lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu.²⁴ Ar šādas stadijas esamību tiktu nodrošināta iespēja konkrēti ievākt nepieciešamo informāciju par noziedzīgā nodarījuma būtību un pieņemt pareizu lēmumu, attiecīgi, par kriminālprocesa uzsākšanu, vai turpretī par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, pamatojoties uz KPL 377. panta kritērijiem. Tādā veidā būtu iespēja piemērot KPL 377. panta formulējumu par aizliegumu uzsākt kriminālprocesu atbilstoši normas mērķim.

Tajā pašā laikā jāņem vērā, ka kriminālprocesa uzsākšanas pamats ir, ja, pirmkārt, pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums (KPL 370. panta 1. daļa), un, otrkārt, ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un tās iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm (KPL 370. panta 2. daļa).²⁵ Atbilstoši publiskuma principam procesa virzītāju pienākums ir nozieguma pazīmju atklāšanās gadījumā ierosināt krimināllietu, lietot visus likumā paredzētos līdzekļus, lai noskaidrotu šo noziegumu, to izdarījušās personas un lai tās sodītu.²⁶ Citējot A. Liedi: “Šis pienākums ir publisks tāpēc, ka tas jāveic neatkarīgi no pilsoņu (arī cietušo) gribas valsts un sabiedrības interesēs, lai sargātu valsti, sabiedrību un pilsoņus pret noziegumiem un tos novērstu. Nevis cietušā intereses, bet gan noziedzīgā nodarījuma sabiedriskā bīstamība uzliek par pienākumu kompetentiem procesa virzītājiem orgāniem ikkatrā nozieguma pazīmju atklāšanas gadījumā uzsākt un turpināt tiesvedību, kamēr tiek sasniegti tās mērķi.”²⁷ Pašreiz līdžīgs regulējums noteikts KPL 6. pantā, kas paredz kriminālprocesa obligātumu kā vienu no kriminālprocesa pamatprincipiem. Lai atklātu noziedzīgo nodarījumu un sasniegtu kriminālprocesa mērķi – taisnīgu noregulējumu –, procesa virzītājiem ir pienākums uzsākt procesu, vākt pierādījumus un veikt procesuālas darbības, tādējādi nodrošinot taisnīgu kriminālprocesuālo attiecību noregulējumu. Attiecīgi procesuālās darbības, tai skaitā izmeklēšanas darbības, statusu piešķiršana procesā iesaistītajām

²³ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Rakstu kopas “Pārmaiņu laiks kriminālprocesā” 2. raksts. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005 - 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 45.lpp.

²⁴ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. 2010, 635.lpp.

²⁵ Kūtris G. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010, 97.lpp.

²⁶ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess. II izdevums. Rīga: Zvaigzne, 1980, 62.lpp.

²⁷ Ibid.

personām un pierādījumu vākšanu procesa virzītājs var veikt tikai pēc kriminālprocesa uzsākšanas, līdz ar to autores ieskatā problemātiku varētu atrisināt, izslēdzot no 377. panta formulējumu “nedrīkst uzsākt”, bet atstāt nosacījumu, ka kriminālprocess ir jāizbeidz, ja tiek konstatēts kāds no KPL 377. pantā minētajiem apstākļiem.

Minētais autores priekšlikums gan būtu jāizvērtē arī no procesuālās ekonomijas principa puses. KPL procesuālās ekonomijas princips nav tieši uzskaitīts, tomēr gan literatūrā, gan tiesu praksē pastāv viedoklis, ka procesuālās ekonomijas princips ir jāievēro arī kriminālprocesā. Augstākā tiesa ir atzinusi, ka procesuālās ekonomijas princips ir pamatots KPL 14. pantā, nosakot, ka minētais princips paredz lietas iespējami ātrāku izskatīšanu, neaizkavējot to ar birokrātiskām procesuālām darbībām.²⁸ Kaut arī KPL 14. pants nosaka principu par kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tikai ievērojot likumā noteiktās prasības un termiņus, ir iespējams nepārkāpt personas tiesības un ievērot procesuālās ekonomijas principu. Vēl jo vairāk jebkura iejaukšanās cilvēka tiesībās uz personisko brīvību jāpamato ar pietiekami konkrētām likumā noteiktām normām.²⁹ Gadījumā, ja KPL 377. panta formulējumā izslēdz iespēju atzīt atsevišķus apstākļus par kriminālprocesu nepieļaujošiem pirms procesa uzsākšanas, tas nozīmētu, ka ikvienā gadījumā, ja pastāv reāla iespēja un saņemtas ziņas atbilstoši KPL, kriminālprocess būtu jāuzsāk, tādējādi veicinot papildu birokrātiskas procesuālas darbības un lieki apgrūtinot procesa virzītāja uzdevumus. Tomēr autore piekrīt A. Liedem, kurš, analizējot Latvijas Kriminālprocesa kodeksā ietvertu izmeklēšanas vispusības, pilnības un objektivitātes principu, ir norādījis, ka tieši izmeklēšanas vispusība un objektivitāte nozīmē visu ticamo nozieguma izdarīšanas versiju izpētīšanu bez subjektīva iepriekš pieņemta viedokļa, nepieļaujot apsūdzību vai attaisnojošu izmeklēšanas ievirzi pret atsevišķām personām.³⁰ Kaut arī KPL nav konkrēti ietverts apskatītais princips, jāsecina, ka taisnīgu kriminālprocesuālo attiecību noregulējumu būs iespējams sasniegt tikai tādā gadījumā, ja kriminālprocesu uzsāks, bet atbilstoši procesuālās ekonomijas principam un saprātīgiem termiņiem pēc iespējas ātrāk iegūs pamatojumu kādam no KPL 377. panta nepieļaujošajiem apstākļiem, nodrošinot, ka personas tiesības netiks nepamatoti aizskartas, bet lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu būs juridiski pamatots un tiesisks. Autores domas apstiprina arī Augstākā tiesa, nosakot, ka gadījumā, ja kriminālprocesu izbeidz, pamatojoties uz noilgumu (KPL 377. panta 3. punkts), tad tiesai lieta tāpat jāizskata pēc būtības un jānoskaidro, vai

²⁸ Augstākās tiesas 07.08.2006. lēmums lietā SKK-523/2006. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-523&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 14.03.2019.]

²⁹ Krauss D., Pastile J.K., Rusanovs E. Strasbūras tiesu prakse apcietinājuma piemērošanā. Sprieduma fragmentu izlase. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 11.lpp.

³⁰ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 95.lpp.

apsūdzētā persona ir izdarījusi vai nav izdarījusi viņam inkriminēto noziedzīgo nodarījumu.³¹ Tādējādi Augstākā tiesa ir atzinusi, ka pat, ja pastāv apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu, tāpat ir jāizvērtē visi kritēriji, kas ir veicinājuši šī apstākļa iestāšanos. Visu kriminālprocesuālo apstākļu noskaidrošana ir iespējama tikai tādā gadījumā, ja kriminālprocess tiek uzsākts pat tādā gadījumā, ja pastāv apstākļi, kas pirms lēmuma par kriminālprocesa uzsākšanu liecina par kriminālprocesa nepieļaujošo dabu.

Eiropas Savienības kriminālprocesa tiesībās arī ir atzīts, ka visi noziedzīgie nodarījumi, par kuriem informētas tiesībaizsargājošās institūcijas, ir jāizmeklē un jātiesā atbilstoši nacionālās valsts tiesībām, atzīstot, ka tiesāšana ir likuma mērķis, bet netiesāšana izņēmums no tā.³²

Tādējādi, pamatojoties uz iepriekš apskatīto regulējumu, autore kopumā secina, ka ir nepieciešams mainīt KPL 377. panta regulējumu, nosakot, ka kriminālprocess ir jāizbeidz, ja konstatēti kādi no pantā uzskaitītajiem apstākļiem, jo tikai tādā veidā tiks nodrošinātas personas procesuālās tiesības uz lietas izskatīšanu atbilstoši KPL mērķim, ievērojot gan likuma normas, gan tiesību principus. Vēl jo vairāk būtiski ir apzināties, ka birokrātisku darbību palielināšanās nevar būt iemesls nekvalitatīvu procesu veikšanai, līdz ar to, ja ir saņemtas ziņas par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no pirmsšķietamiem apsvērumiem un procesa virzītāja subjektīvā viedokļa, kriminālprocess ir jāuzsāk, bet, konstatējot kādu no nepieļaujošajiem apstākļiem, pēc iespējas ātrāk atbilstoši KPL 14. pantam jāpieņem lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz KPL 377. pantā konstatētiem apstākļiem.

Salīdzinot KPL 377. panta regulējumu ar jau iepriekš apskatīto Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 199. pantu, apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu ir līdzīgi ar atsevišķiem izņēmumiem, tomēr būtiskākais, kas izriet no Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa, ir panta formulējums, kas nosaka, ka nav pamata kriminālprocesam, ja ir konstatēts kāds no kriminālprocesa nepieļaujošajiem apstākļiem. Līdz ar to Igaunijas Kriminālprocesa kodekss neizšķir divas atšķirīgas procesa stadijas, uz kurām būtu attiecināma kriminālprocesa uzsākšana, bet apvieno abus gadījumus – kriminālprocesu nevar uzsākt, bet process jāizbeidz – zem atslēgas vārdiem “nav pamata kriminālprocesam”. Tomēr autore secina, ka Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 199. panta regulējums satur līdzīgu problemātiku kā KPL 377. pants, jo atšķirīgos gadījumos process obligāti ir jāuzsāk, lai vispār būtu iespējams pieņemt procesuāli taisnīgu lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz nepieļaujošajiem apstākļiem.

³¹ Augstākās tiesas 21.09.2009. lēmums lietā SKK–352/2009. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-352&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 14.03.2019.]

³² Klip A. European Criminal law. An Integrative Approach. 2nd edition. Cambridge: Intersentia Publishing Ltd, 2012, p.268.

Līdz ar to abu valstu regulējumā ir neskaidrības tieši attiecībā par momentu, kurā ir iespējams pieņemt lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz nepieļaujošajiem apstākļiem.

Jāņem vērā gan fakts, ka autores piedāvājums grozīt KPL 377. pantu, izslēdzot frāzi nedrīkst uzsākt, būtu pretrunā ne vien apskatītajai Igaunijas praksei, bet arī Lietuvas Kriminālprocesa kodeksam. Attiecīgi Lietuvas Kriminālprocesa kodeksa 3. pants satur identisku jēdziena formulējumu, kāds nostiprināts KPL, nosakot, ka pie attiecīgiem apstākļiem kriminālprocesu uzsākt nedrīkst, bet uzsāktais process jāizbeidz.³³ Tāpat arī šāda frāze redzama Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodeksa 24. pantā, nosakot, ka, konstatējot pantā uzskaitītos apstākļus, tie ir pamats atteikumam uzsākt kriminālprocesu, kā arī iemesls kriminālprocesa izbeigšanai.³⁴ Tomēr, pamatojoties uz iepriekš apskatīto tiesu praksi un dažādu autoru kriminālprocesuālo tiesību teoriju, šādi grozījumi, izslēdzot iespējamību kriminālprocesu neuzsākt, veicinātu precīzāku kriminālprocesuālo normu piemērošanu, nodrošinot gan aizdomās turētās vai apsūdzētās personas tiesības netikt sodītai nepamatoti, gan pārējo procesā iesaistīto personu pārliecību par likumīgu kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz pierādījumos balstītiem apstākļiem un to izvērtējumu.

Kopumā KPL 377. pants ir kopš likuma spēkā stāšanās grozīts divas reizes – attiecīgi 2010. gadā un 2016. gadā, redakcionāli un saturiski mainot KPL 377. panta 9. punkta regulējumu, kas arī ir šī pētījuma pamatjautājums – izlīgums kā kriminālprocesu nepieļaujošs apstākļis, kas tiks apskatīts konkrētāk turpmākajās nodaļās.

³³ Lietuvos Respublikos baudžiamoji proceso kodeksas [Lietuvas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708 [aplūkots 15.03.2019.]

³⁴ Уголовно-процессуальный кодекс [Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.zakonrf.info/upk/24/> [aplūkots 15.03.2019.]

2. IZLĪGUMA NOZĪME KRIMINĀLPROCESĀ

2.1. Izlīguma vispārīgs raksturojums

Lai analizētu izlīguma būtību, pirmkārt, jānoskaidro, izlīguma definīcija un nozīme kriminālprocesā. Skaidrojošajā vārdnīcā ir noteikts, ka izlīgums ir līgums, ar kuru tā dalībnieki kādu apstrīdamu vai kā citādi apšaubāmu savstarpēju tiesisku attiecību, savstarpēji piekāpdamies, pārvērš par neapstrīdamu un neapšaubāmu.³⁵ Izlīgumam ir tāds pats spēks kā tiesas spriedumam, un tādēļ to nevar vienpusēji ne apstrīdēt, ne atcelt.³⁶

Krimināltiesībās ar izlīgumu saprot vienu no pamatiem personas atbrīvošanai no kriminālatbildības.³⁷ Tas pamatots ar Krimināllikuma 58. panta 2. daļu, nosakot, ka persona, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, izņemot tādu, kura rezultātā iestājusies personas nāve, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja ir noslēgts izlīgums ar cietušo vai viņa pārstāvi un persona pēdējā gada laikā nav atbrīvota no kriminālatbildības par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, noslēdzot izlīgumu, un pilnīgi novērsusi ar noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai atlīdzinājusi nodarīto zaudējumu.

Kriminālprocesā izlīgums ir viens no krimināltiesisko attiecību noregulēšanas mehānisma elementiem, un tiesiski noslēgts izlīgums veicina Kriminālprocesa likuma 1. pantā noteiktā mērķa – taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē – sasniegšanu.³⁸ Kriminālprocesa teorijā izlīgums tiek skaidrots kā brīvprātīga vienošanās starp noziedzīgā nodarījuma izdarījušo personu, kura atzīst savu vainu, un cietušo, kurš apliecina, ka turpmāk neizvirzīs pretenzijas pret noziedzīgā nodarījuma izdarītāju.³⁹ Līdz ar to no definīcijas secināmi priekšnoteikumi izlīguma noslēgšanai:

1. Brīvprātīga vienošanās;
2. Noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas vainas atzīšana;
3. Cietušā piekrišana neizvirzīt turpmākās pretenzijas pret noziedzīgā nodarījuma izdarījušo personu.⁴⁰

Atbilstoši KPL 379. pantam izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja persona, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ir izlīgusi ar cietušo vai viņa pārstāvi Krimināllikumā noteiktajos gadījumos. Turpretī KPL 536. panta pirmā daļa paredz, ka cietušais un apsūdzētais par izlīgumu

³⁵ Autoru kolektīvs I. Krastiņa vadībā, Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 91.lpp.

³⁶ Ibid.

³⁷ Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1999, 57.lpp.

³⁸ Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009, Nr. 27 (570), 11.-19.lpp.

³⁹ Strada – Rozenberga K. 2001, Nr. 11 (204).

⁴⁰ Liholaja V. 2009, Nr. 27 (570).

var paziņot līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu. Tādējādi var secināt, ka izlīgumu kriminālprocesā ir iespējams noslēgt gan pirmstiesas stadijā, gan iztiesāšanā līdz brīdim, kad tiesa dodas uz apspriežu telpu taisīt spriedumu.

Pirmstiesas stadijā izlīgumu slēdz rakstveidā, abām pusēm parakstot vienošanos procesa virzītāja vai Valsts probācijas dienesta apmācīta starpnieka klātbūtnē. Kopš 2005. gada Latvijā izlīguma procesu kriminālprocesā ar starpnieka palīdzību organizē un vada Valsts probācijas dienests.⁴¹ Valsts probācijas dienesta likums nosaka, ka izlīgums ir starpnieka organizēta un vadīta brīvprātīgi strukturēta saruna, kurā piedalās cietušais un probācijas klients.⁴² Ar izlīgumu noslēdz rakstveida vienošanos, kurā noteikti izlīguma nosacījumi un sekas (Valsts probācijas dienesta likuma 1. panta 2. punkts). Tāpat puses var iesniegt procesa virzītājam notariāli apliecinātu izlīgumu (KPL 381. panta piektā daļa).

Turpretī iztiesāšanas stadijā, pamatojoties uz KPL 536. pantu, izlīgumu var iesniegt rakstveidā, to pievienojot lietai, vai paziņot mutvārdos, un tādā gadījumā par izlīguma faktu izdara ierakstu tiesas sēdes protokolā un to paraksta gan cietušais, gan apsūdzētais. Tādējādi no KPL un Valsts probācijas dienesta likuma izriet, ka Latvijā izlīgumu var slēgt divējādi – ar Valsts probācijas dienesta kā starpnieka piedalīšanos vai bez starpnieka, iesniedzot rakstveida notariāli apliecinātu izlīgumu vai paziņojot par to tiesas sēdes laikā.

Salīdzinot Latviju ar citām Eiropas valstīm, Somijā mediācija jeb starpniecības pakalpojumi kriminālprocesā nav daļa no cietušo un noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu tiesībām, kuras piedāvā procesa virzītājs, lai atvieglotu kriminālprocesa norisi un sasniegtu taisnīgu attiecību noregulējumu.⁴³ Mediācija tiek uztverta kā alternatīva kriminālprocesa norisei, turklāt tai ir vērojama pozitīva, izglītojoša un integrējoša ietekme uz pēc vecuma jaunākiem likumpārkāpējiem.⁴⁴ Cietušā intereses piedalīties mediācijā veicina vēlme noskaidrot noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas motīvus un cēloņus nozieguma izdarīšanā.⁴⁵ Satiksmes vai narkotisko vielu pārkāpumiem mediācija Somijā nav piemērojama.⁴⁶ Turpretī Austrijā mediāciju veic īpaši izveidots probācijas dienests vai tiesību aizsargājošo institūciju pārstāvis, un šī mediācija vērsta uz likumpārkāpēja tiesību un interešu aizsardzību.⁴⁷ Mediācijas mērķis Austrijā ir cieši saistīts ar Vācijas tiesību izpratni, nosakot, ka

⁴¹ Gereiša Z., Kirstuka L., Ķļave E. Mediācija. Jēdzieni. Testi. Lomu spēles. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2018, 94.lpp.

⁴² Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [28.03.2019. red.]

⁴³ Vanfraechem I., Bolivar D. Victims in mediation and conferencing: European research. Methodology of a comparative European research. In: Victims and Restorative Justice. London: Routledge, Taylor&Francis Group, 2015, p.81.

⁴⁴ Braithwaite J., Crime, shame and reintegration. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

⁴⁵ Vanfraechem I., Bolivar D., 2015, p.115.

⁴⁶ Ibid, p.123.

⁴⁷ Ibid, p.81.

primāri nepieciešams vērst par labu to situāciju, kāda izveidojusies noziedzīgā nodarījuma rezultātā.⁴⁸ Visbeidzot Nīderlandes regulējums paredz, ka mediācija ir pamatā vēsta uz cietušās personas tiesību aizsardzību.⁴⁹

No iepriekš apskatītajām KPL normām – 381. panta un 536. panta – izriet arī izlīguma īstenošanā iesaistīto personu procesuālie stāvokļi. Respektīvi, izlīgumu var slēgt, pirmkārt, cietušais un aizdomās turētais, un, otrkārt, cietušais un apsūdzētais. Šāds normu dalījums ir izskaidrojams jau ar iepriekš apskatītajām kriminālprocesa stadijām, jo, kaut arī persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir plašāks jēdziens, apsūdzētā statusu persona iegūst tikai ar kriminālvajāšanas uzsākšanas brīdī, līdz ar to tiesas sēdē šī persona var būt tikai apsūdzētā statusā. Tāpat Valsts probācijas dienesta likuma 1. panta 4. punkts paskaidro, ar ko saprotams minētajā likumā izmantotais jēdziens probācijas klients, nosakot, ka tā ir nosacīti notiesāta persona; nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvota persona; persona, pret kuru izbeigts kriminālprocess, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības; ar piespiedu darbu notiesāta persona; persona, kurai piemērots sabiedriskais darbs; persona, kurai ar prokurora priekšrakstu par sodu noteikts piespiedu darbs; persona, par kuru tiesa, prokurors vai brīvības atņemšanas iestādes administrācija ir pieprasījusi izvērtēšanas ziņojumu; persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un rakstveidā ir piekritusi iesaistīties izlīguma procesā ar cietušo; ar probācijas uzraudzību notiesāta persona vai persona, kurai ar prokurora priekšrakstu par sodu noteikts papildsods — probācijas uzraudzība. Šeit gan jāņem vērā, ka pētījuma mērķis ir noskaidrot, kādos gadījumos izlīgums ir atzīstams par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu, līdz ar to personas, kuras ir notiesāto personu statusā šī pētījuma ietvaros netiks analizētas, jo attiecībā pret viņām kriminālprocesu izbeigt vairs nav iespējams. Tādējādi attiecībā par personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību, regulējums ir skaidrs, pieņemot, ka tā ir aizdomās turētā vai apsūdzētā persona, turpretī autores ieskatā ir svarīgi konstatēt cietušā izpratni izlīguma gadījumā.

Ar KPL spēkā stāšanos tika būtiski mainīta cietušā izpratne kriminālprocesā, tai skaitā pienākumu un tiesību loks, procesuālo garantiju sistēma.⁵⁰ Ar cietušo var saprast divējādus gadījumus, pirmkārt, faktiski noziedzīgā nodarījumā cietusī persona, kurai radīts kaitējums, un, otrkārt, cietušais procesuālā nozīmē jeb persona, kura ieguvusi procesuālo statusu atbilstoši KPL prasībām.⁵¹ Būtiski, ka par cietušo var būt tikai tāda persona, kura piekritusi iegūt šādu procesuālo statusu atbilstoši KPL 96. pantam. Ņemot vērā izlīguma būtību, autore uzskata, ka izlīgumu var slēgt tikai tāda cietusī persona, kas ir ieguvusi procesuālo statusu cietušais, jo

⁴⁸ Vanfraechem I., Bolivar D., 2015, p.84.

⁴⁹ Ibid, p.81.

⁵⁰ Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 352.lpp.

⁵¹ Ibid, 353.lpp.

pretējā gadījumā tas būtu pretrunā KPL regulējuma jēgai, tai skaitā, nodrošināt taisnīgu attiecību noregulējumu. Respektīvi, izlīgumu var slēgt tikai tāda persona, kura ar procesa virzītāja lēmumu ir ieguvusi procesuālo statusu, kas pamatots ar morālā aizskāruma, fizisku ciešanu vai mantiska zaudējuma esamību. Par cietušo atzīs tikai tādu personu, par kurai nodarīto kaitējumu procesa virzītājs būs pārliecinājies ar lietā esošajiem materiāliem, konstatējis kaitējuma esamību un atzinis šo personu pēc viņas brīvas gribas un piekrišanas par noziedzīgajā nodarījumā cietušo personu atbilstoši KPL 95. un 96. pantam. Līdz ar to jāsecina, ka pat, ja kriminālprocesa teorija pieļauj definēt cietušo divās atšķirīgās situācijās, attiecībā par izlīgumu ir piemērojama tā cietušā izpratne, kas pamatota KPL 6. nodaļā ar procesa virzītāja pieņemtu lēmumu par procesuālo statusa piešķiršanu personai, kurai ar noziedzīgo nodarījumu nodarīts kaitējums.

Apskatītajā situācijā izveidojas diskutabls jautājums par to, vai personai, kura nav piekritusi iegūt cietušā procesuālo statusu, ar KPL normām netiek liegta iespēja izmantot savas procesuālās tiesības – slēgt izlīgumu ar noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu. Piemēram, gadījumā, ja persona personisku apsvērumu dēļ nevēlas tikt atzīta par cietušo procesā, tad atbilstoši KPL 96. panta trešajai daļai šī persona iegūst liecinieka statusu. Bet, atbilstoši KPL 381. panta un 536. panta regulējumam, izlīguma noslēgšanas tiesības piemīt cietušajam un apsūdzētajam. Līdz ar to gadījumā, ja persona, kurai nodarīts kaitējums, nevēlas būt par cietušo kriminālprocesā, bet saglabā liecinieka statusu, tiek liegtas noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas tiesības noslēgt izlīgumu, un attiecīgi pret šo personu lemt par izlīguma tiesisko seku piemērošanu, tai skaitā KPL 377. panta 9. punkta vai KPL 379. panta pirmās daļas 2. punkta piemērošanu. Šeit jāpiekrīt prof. K. Stradas – Rozenbergas piedāvājumam papildināt KPL ar tādu procesuālo dalībnieku kā “persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums”⁵². Ar šādu dalībnieku tiktu apzīmēta persona, kurai nodarīts kaitējums, bet nav atzīta par cietušo kriminālprocesā, faktiski saprotot šo personu kā noziedzīgā nodarījumā cietušo personu bez lēmuma par procesuālā statusa piemērošanas.⁵³ Tas nodrošinātu šādai personai tiesības iesniegt pieteikumu par kriminālprocesa uzsākšanu, tiesības lūgt procesuālo aizsardzību, tiesības tikt informētai par iespēju būt par cietušo procesā⁵⁴, kā arī tiesības izlīgt ar noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu. Ar šādu regulējumu ne vien tiktu pasargātas personas, kura nevēlas būt par cietušo kriminālprocesā, tiesības, bet arī noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas tiesības noslēgt izlīgumu un attiecīgi tik atbrīvotam no kriminālatbildības, ja noziedzīgā nodarījuma būtība atbilst KPL regulējumam. Protams, šāda procesa dalībnieka ieviešana KPL būtu

⁵² Strada – Rozenberga K., 2010, 354.lpp.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

apgrūtinājums grozīt daudzus KPL pantus, kas ietver cietušā statusa regulējumu, bet autores ieskatā šo problēmu varētu atrisināt, papildinot KPL 95. pantu ar ceturto daļu, ar kuru noteiktu, ka persona, kurai ar noziedzīgo nodarījumu radīts kaitējums, bet nav atzīta par cietušo kriminālprocesā, piemīt tādas pašas procesuālās tiesības attiecībā par izlīguma noslēgšanu kā personai, kura ar procesa virzītāja lēmumu atzīta par cietušo kriminālprocesā. Attiecīgi šādas normas esamība būtu spēkā arī attiecībā pret KPL 377. panta 9. punktu, 379. panta pirmās daļas 2. punktu, 381. pantu un 536. pantu, nodrošinot abu izlīgumā iesaistīto pušu kriminālprocesuālo tiesību ievērošanu.

Protams, analizējot cietušā piedalīšanos izlīguma noslēgšanā kriminālprocesa ietvaros, jāņem vērā, ka KPL 95. pants paredz 3 atšķirīgus personu veidus, ko var atzīt par cietušo:

- 1) Fiziskā persona;
- 2) Juridiskā persona;
- 3) Mirušā tuvinieks, kas vēlas būt par cietušo kriminālprocesā.

Autores ieskatā attiecībā par fiziskās personas tiesībām būt par cietušā kriminālprocesā problēmas nav saskatāmas, turpretī attiecībā pret juridisko personu KPL 95. panta pirmās daļas norma būtu vērtējama. Respektīvi, KPL 95. panta pirmā daļa nosaka, ka par cietušo kriminālprocesā var būt tāda juridiskā persona, kurai ar noziedzīgo nodarījumu nodarīts morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. No juridiskās personas būtības ir skaidrs, ka fiziskas ciešanas šādai personai nodarīt nav iespējams, jo ar fiziskām ciešanām saprot smagus pārdzīvojumus, sāpes, slimības simptomus, kā arī tikumiskās un morālās ciešanas, piemēram, bailes, kauns, pazemojums.⁵⁵ Turpretī attiecībā par morālo aizskārumu juridiskajai personai Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesība uz personisku kaitējumu iespējama tikai, ja kaitējums nodarīts reputācijai, komercnoslēpumam vai autortiesībām.⁵⁶ Attiecīgi šādas normas skaidrojums ietverts arī Valsts pārvaldes iestādes nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8. panta otrajā daļā⁵⁷, bet Augstākās tiesas ieskatā jautājums par morālā kaitējuma kompensēšanu juridiskajām personām iespējams tikai iepriekš minēto nemantisko tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskāruma gadījumā.⁵⁸ Tādējādi secināms, ka par cietušo kriminālprocesā var būt tāda juridiskā persona, kurai nodarīts morāls aizskārums reputācijai, komercnoslēpumam vai autortiesībām, vai mantisks zaudējums, bet KPL 95. pants jāinterpretē

⁵⁵ Meikališa Ā., 1998., 154.lpp.

⁵⁶ Satversmes tiesas 06.06.2012. spriedums lietā Nr. 2011-01-21. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf [aplūkots 30.03.2019.]

⁵⁷ Valsts pārvaldes iestādes nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LV likums. Pieņemts 02.06.2005. [30.03.2019. red.]

⁵⁸ Tiesas prakses apkopojums par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā, 41.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojuumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 02.04.2019.]

teleoloģiski, izprotot normas jēgu un būtību un nošķirot juridiskai personai piemērojamo regulējumu no fiziskai personai piemērojamā atbilstoši kaitējuma izpratnei kriminālprocesā.

Turpretī problemātiku attiecībā par mirušās personas tuvinieku tiesībām būt par cietušo kriminālprocesā padziļināti jau apskatījušas prof. K. Strada – Rozenberga⁵⁹ un prof. V. Liholaja⁶⁰ atsevišķos pētījumos. Attiecībā par izlīguma šādā kriminālprocesā, kurā izlīgumu slēdz noziedzīgā nodarījuma izdarījusi persona un mirušās personas tuvinieks, pamatotu problemātiku ir norādījusi prof. V. Liholaja, nosakot, ka jāņem vērā izlīguma komerciālā daba.⁶¹ Respektīvi, apstākļi vien, ka noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir noslēdzis izlīgumu ar mirušās personas tuvinieku un kompensējis kaitējumu vēl negarantē apsūdzētās personas tiesības tikt atbrīvotam no kriminālprocesa.⁶² Ne Krimināllikums, ne Kriminālprocesa likums nenosaka, ka tiesai šāds izlīgums ir obligāti jāpieņem, jo bojā gājušās personas viedokli par izlīguma noslēgšanu ar apsūdzēto tiesai nav iespējams noskaidrot, līdz ar to tiesai nav pienākums šāda izlīguma esamību vērtēt kā kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli vai pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības.⁶³ Šāda izlīguma noslēgšana var būt par atbildību mīkstinošu apstākli atbilstoši Krimināllikuma regulējumam, bet kriminālprocesa izbeigšana, pamatojoties uz KPL 377. panta 9. punktu, būtu pretēja KPL mērķim un taisnīga soda piemērošanai, jo tādā gadījumā veidotos situācija, kad persona, kuras noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas rezultātā ir bojā gājis cilvēks, tiktu atbrīvota no kriminālatbildības, tikai pamatojoties uz kaitējuma kompensācijas izpildi. Ņemot vērā apskatīto problemātiku, autore secina, ka, lai izvairītos no negodprātīgas prakses slēgt izlīgumu un izvairīties no kriminālatbildības, ir nepieciešams noteikt, ka gadījumā, ja izlīgumu ar noziedzīgā nodarījuma izdarījušo personu slēdz tuvinieks, kas iestājas mirušās personas vārdā, pamatojoties uz KPL 95. panta trešo daļu, šāds apstākļi nav atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli (KPL 377. panta 9. punkts) vai apstākli, kas var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības (KPL 379. panta pirmās daļas 2. punkts), bet tikai kriminālatbildību mīkstinošs apstākļi (Krimināllikuma 47. pants). Līdz ar to tiek secināts, ka cietušā izpratne izlīguma noslēgšanas gadījumā ir būtiska, nošķirot KPL 95. pantā noteiktās personas, kuras var būt par cietušo un to tiesību apjomu, īpaši attiecībā par izlīguma kā kriminālprocesa nepieļaujoša apstākļa vai pamata kriminālprocesa izbeigšanai piemērošanu.

Apskatot izlīguma būtību no procesā iesaistīto personu loka, īpaši personas, kas savu vainu noziedzīgajā nodarījumā atzīst, autores ieskatā ir būtiski arī izanalizēt izlīguma

⁵⁹ Strada – Rozenberga K., 2010, 354. - 357.lpp.

⁶⁰ Liholaja V., 2009, 11.-19.lpp.

⁶¹ Liholaja V., 2009, 17.lpp.

⁶² Ibid.

⁶³ Jelgavas tiesas 23.05.2008. spriedums lietā Nr. 11230066307.

nereabilitējošo dabu. Atbilstoši KPL 380. panta uzskaitījumam, ja kriminālprocess izbeigts ar tādu lēmumu, kas pamatots ar KPL 377. panta 9. punktu, tad persona netiek reabilitēta, bet līdz ar to izlīgums kā kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis tiek atzīts par nereabilitējošu apstākli. Tāpat attiecībā par izlīgumu kā pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, personu atbrīvojot no kriminālatbildības, kas noteikts KPL 379. panta 2. punktā, arī šāds apstāklis ir atzīstams par nereabilitējošu. Tādējādi secināms, ka neatkarīgi no piemērojamās normas izlīgums, kas ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai, ir atzīstams par nereabilitējošu apstākli. Noslēdzot izlīgumu un attiecīgi procesa virzītājam izbeidzot kriminālprocesu uz KPL 377. panta 9. punkta vai 379. panta pirmās daļas 2. punkta pamata, aizdomās turētais vai apsūdzētais (atkarībā no procesuālā stāvokļa izlīguma noslēgšanas brīdī) tiek atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, bet netiek saukts pie kriminālatbildības. Līdz ar to pašreiz spēkā esošā KPL regulējumā izlīgums ir atzīstams tikai un vienīgi par nereabilitējošu apstākli, bet vēsturiskās attīstības laikā, pastāvot privātās apsūdzības institūtam, izlīgums, kas noslēgts privātās apsūdzības kriminālprocesā, kuru saskaņā ar KPL 7. panta redakciju, kas bija spēkā līdz 2010. gada 31. decembrim, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pēc Krimināllikuma 130. panta pirmās un otrās daļas (izņemot ar vardarbību ģimenē saistītos gadījumus), 156., 157. un 158. panta⁶⁴, tad šāds izlīgums bija atzīstams par personu reabilitējošu apstākli.⁶⁵ Šādas normas izslēgšana no KPL ir veicinājusi izlīguma konstantas izprašanas nostiprināšanu un atzīšanu par nereabilitējošu apstākli kriminālprocesa izbeigšanas gadījumā.

Tāpat autores ieskatā būtiski ir apskatīt un konstatēt, kādos gadījumos un līdz kuram mirklim izlīgumu ir iespējams noslēgt atbilstoši KPL būtībai. Kā tas iepriekš tika konstatēts, KPL paredz, ka izlīgumu ir iespējams noslēgt līdz brīdim, kad tiesa dodas taisīt spriedumu (KPL 536. pants). Šajā sakarā interesants ir Augstākās tiesas 2018. gada 23. marta lēmums, ar kuru tiesa ir atzinusi, ka kriminālprocesu var izbeigt, pamatojoties uz KPL 377. panta 9. punktu, ja noslēgtais izlīgums satur visus nepieciešamos un obligātos KPL paredzētos nosacījumus par izlīguma formu un saturu, arī kasācijas instances tiesā, jo tiesai nav jāskaidro faktiskie lietas apstākļi, tostarp izlīguma noslēgšanas apstākļi, bet tikai jālemj jautājums par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz nepieļaujošo apstākļu esamības konstatēšanu.⁶⁶ Konkrētajā lietā Augstākā tiesa ir atzinusi, ka kasācijas instancē kriminālprocesu var izbeigt, pamatojoties uz izlīgumu kā kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli tikai tādā gadījumā, ja tiesai nav jāskaidro

⁶⁴ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [31.12.2010. red.]

⁶⁵ Liholaja V., 2009, 12.lpp.

⁶⁶ Augstākās tiesas 23.03.2018. lēmums lietā SKK – 190/2018. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-190%2F2018&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 28.03.2019.]

faktiskie apstākļi, tostarp izlīguma noslēgšanas apstākļi, bet izlemjams jautājums tikai par likuma piemērošanu.⁶⁷ Savu viedokli Augstākā tiesa pamato ar jau iepriekš apskatītu lēmumu 2012. gada 16. augusta lietā SKK-353/2012, kurā Augstākā tiesa atzina, ka izlīgums starp apsūdzēto un cietušo var notikt visos kriminālprocesa veidos, taču tā tiesiskās sekas dažādos kriminālprocesa veidos ir atšķirīgas.⁶⁸ Tādos kriminālprocesos, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas iesnieguma pamata, izlīgums ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, kā rezultātā arī kasācijas instances tiesa, ievērojot KPL 377. panta 9.punkta nosacījumus, var izbeigt kriminālprocesu.⁶⁹ Bet attiecībā par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, pamatojoties uz KPL 379. panta pirmās daļas 2. punktā paredzēto izlīgumu, nav piemērojama iepriekš paustā atziņa, jo šādā gadījumā lēmums par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības ir procesa virzītāja (tai skaitā tiesas) tiesības, bet ne pienākums, un procesa virzītājam ir jāievēro ne vien likuma norma, bet jābalstās uz vispārējiem tiesību principiem, kopsakarā jāvērtē konstatētie apstākļi un jāanalizē lietā iegūtie pierādījumi.⁷⁰ Šādas darbības vairs neietilpst kasācijas instances tvērumā, nevērtējot lietu pēc būtības, tāpēc arī kopsakarīgi, ka Augstākā tiesa ar vairākiem atšķirīgiem lēmumiem ir atzinusi, ka izlīguma noslēgšanas iespējamība un izvērtēšana kasācijas instancē ir iespējama tikai tādos kriminālprocesos, kur šis izlīgums ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, jo tādā gadījumā kasācijas instances tiesai nebūs jāvērtē apstākļu un pierādījumu esamība un nozīme lietā, bet tikai jāpieņem lēmums atbilstoši procesuālajām normām par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā noslēgto izlīgumu. Turpretī KPL 379. panta pirmās daļas 2. punktā paredzētais izlīgums un tā vērtēšana vairs neietilpst kasācijas instances kompetencē atbilstoši 569. pantam, līdz ar to šādā gadījumā lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz izlīgumu, kasācijas instance pieņemt nevarēs.

2.2. Izlīguma nosacījumi

Kā tas tika konstatēts iepriekšējā apakšnodaļā, lai izlīgumu atzītu par tiesiski noslēgtu un tas iegūtu juridiskās sekas, jāpastāv 3 priekšnoteikumiem – 1) brīvprātīgums; 2) noziedzīgā

⁶⁷ Augstākās tiesas 23.03.2018. lēmums lietā SKK – 190/2018. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-190%2F2018&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 28.03.2019.]

⁶⁸ Augstākās tiesas 16.08.2012. lēmums lietā SKK-352/2012. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-352%2F2012&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 28.03.2019.]

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

nodarījuma izdarījušās personas vainas atzīšana; un 3) cietušā piekrišana neizvirzīt turpmākas pretenzijas.

Brīvprātīgums kā izlīguma viens no priekšnoteikumiem ir noteikts KPL 381. panta 3. daļā, nosakot, ka izlīgumā norāda, ka tas noslēgts labprātīgi, pusēm saprotot tā sekas un nosacījumus. Būtiski, ka gadījumā, ja izlīgums noslēgts, pamatojoties draudu vai vardarbības rezultātā, kā arī izmantojot citus prettiesiskus līdzekļus, atbilstoši KPL 379. panta 4. daļai procesa virzītājs vai tiesa nedrīkst izbeigt kriminālprocesu, jo nav ievērots brīvprātīgums kā obligāts izlīguma elements. Tikai tādā veidā ir iespējams aizsargāt cietušā tiesības. Prof. K. Strada – Rozenberga ir norādījusi, ka izlīgums ir brīvprātīga vienošanās starp cietušo un noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu.⁷¹ Atbilstoši KPL 536. panta 2. daļai, izlīgumā, ja to slēdz rakstveidā, jābūt norādītam, ka puses to slēdz labprātīgi. Turpretī minētās normas 4. daļa nosaka, ka, ja par izlīgumu puses paziņo mutvārdos tiesas sēdē, savu gribu labprātīgi slēgt izlīgumu tās apliecina ar parakstiem tiesas sēdes protokolā. Ja likumā noteiktās formas prasības gan par rakstveida, gan mutvārdos izteiktu izlīgumu ir ievērotas, tad tas ir atspoguļots tiesas sēdes protokolos un nolēmumos.⁷² Līdz ar to atkarībā no izlīguma formas – mutvārdos vai rakstveidā – personu gribai ir jābūt apliecinātai labprātīgi, bet tiesai pienākums pirms izlīguma parakstīšanas protokolā vai pēc rakstveida izlīguma saņemšanas pārliedzināties, ka personas savu gribu izteikušas brīvi (KPL 536. panta 5. daļa). Tikai pārliedzinoties par labprātīgu vēlmi slēgt izlīgumu, tiek garantētas izlīguma slēdzēju, īpaši cietušā, tiesību aizsardzība, jo izlīguma noslēgšanas gadījumā izpildās arī trešais nosacījums – cietušā piekrišana neizvirzīt turpmākas pretenzijas pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu.⁷³ Gadījumā, ja cietušais neapzinās sekas, bet paraksta šādu izlīgumu, persona attiecīgi piekrīt neizvirzīt turpmākās prasības pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu un zaudē savas procesuālās tiesības aizsargāt aizskartās intereses atkārtoti.

Citējot Valsts probācijas dienesta Izlīguma nodaļas vadītāju D. Ziediņu: “Faktiski tā ir alternatīva kriminālprocesam – iesaistītās puses sanāk kopā un brīvprātīgi pārrunā notikušo, meklē risinājumu. Dažos gadījumos tas var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, citos tas var būt kā atbildību mīkstinošs apstāklis.”⁷⁴

Izlīguma noslēgšana kriminālprocesā ir iesaistīto personu brīva griba. Autores ieskatā būtiski ir nošķirt kriminālprocesā un civilprocesā izlīguma īstenošanas izpratni, jo, piemēram,

⁷¹ Strada K., 2001, Nr.11(204).

⁷² Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu, 4.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas> [aplūkots 02.04.2019.]

⁷³ Liholaja V., 2009, Nr. 27 (570).

⁷⁴ Krūzkopa S. Taisnīguma atjaunošana - izlīgums kā alternatīva. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/300438-taisniguma-atjaunosana-izligums-ka-alternativa-2018> [aplūkots 28.03.2019.]

Civilprocesa likuma 151. pants nosaka, ka tiesnesis lietas iztiesāšanas gaitā cenšas puses samierināt, piedāvājot strīdu atrisināt, izmantojot mediāciju.⁷⁵ Tāpat Civilprocesa likuma 183. panta otrā daļa nosaka, ka, pabeidzot lietu izskatīt pēc būtības, tiesa vēlreiz pārlicinās, vai procesa dalībnieki nevēlas noslēgt izlīgumu. Turpretī kriminālprocesa regulējums atšķiras no civilprocesa tieši no tiesas iniciatīvas puses. Konkrētāk, kā to ir norādījusi Augstākā tiesa, kriminālprocesā izlīguma noslēgšanas brīvprātīgums ir iespējams tikai pašām personām vienojoties bez tiesas iniciatīvas, jo pretējā gadījumā tiesa paustu viedokli par personas vainīgumu.⁷⁶ Ņemot vērā, ka tiesa nevar personu atzīt par vainīgu pirms sprieduma pieņemšanas, izlīguma iniciatīvas neesamība un šāda Augstākās tiesas atziņa ir pilnībā atzīstama.

Tāpat Augstākā tiesa ir atzinusi, ka izlīguma īstenošana ir cietušā un apsūdzētā tiesība, bet ne pienākums.⁷⁷ Tas vairāk pamatots jau ar iepriekš apskatīto KPL 379. panta 4. daļu, kas paredz, ka kriminālprocesu izbeigt nedrīkst, ja ir iegūtas ziņas, ka izlīgums panākts draudu vai vardarbības rezultātā vai izmantojot citus prettiesiskus līdzekļus. Piemēram, apskatot Rīgas apgabaltiesas 2013. gada 7. oktobra spriedumu lietā par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz noslēgto izlīgumu, no tiesas sprieduma ir redzams, ka cietusī persona uztur savu apelācijas sūdzību, turpretī apsūdzētā persona pilnībā atzīst savu vainu un piedāvāt slēgt izlīgumu.⁷⁸ Tiesa izskaidro pusēm izlīguma slēgšanas sekas, cietusī persona norāda, ka apzinās izlīguma sekas - kriminālprocesa izbeigšanu, bet tiesas ieskatā pušu attieksme norāda uz labprātīgu izlīguma noslēgšanas iespējamību, kā rezultātā ir iespējams izbeigt kriminālprocesu, pamatojoties uz tiesas sēdē noslēgto izlīgumu un attiecīgi KPL 377. panta 9. punktu.⁷⁹ Tādējādi secināms, ka tiesai ir pienākums pārbaudīt ne vien procesuālās formas ievērošanu izlīguma noslēgšanā – rakstveida izlīgums, mutvārdos izteikts un ar parakstiem apliecināts izlīgums, vai arī notariāli apliecināts izlīgums atbilstoši KPL 381. pantam -, bet arī subjektīvā viedokļa izpaušanu, pārlicinoties par personas vēlmi slēgt izlīgumu brīvprātīgi.

Otrkārt, lai izlīguma sekām būtu tiesiska nozīme, to slēdzot, noziedzīgā nodarījuma izdarītājam jāatzīst sava vaina. Jau apskatītajā Rīgas apgabaltiesas spriedumā par cietušās personas un apsūdzētā noslēgto izlīgumu apsūdzētais, pilnībā atzīstot cietušās apelācijas

⁷⁵ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [28.03.2019. red.]

⁷⁶ Augstākās tiesas 23.02.2010. lēmums lietā SKK-102/2010. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-102%2F2010&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 28.03.2019.]

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Rīgas apgabaltiesas 07.10.2013. spriedums lietā Nr. 11092130512. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_132834.pdf [aplūkots 28.03.2019.]

⁷⁹ Ibid.

sūdzību, vienlaikus ir atzinis savu vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.⁸⁰ Tādējādi, apskatot spriedumu, nerodas šaubas par otrā kritērija izpildi – pilnīgu vainas atzīšanu. Turpretī izpētes vērts ir jautājums par situāciju, kā rīkoties, ja noziedzīgajā nodarījumā par cietušajiem ir atzītas vairākas personas. Šajā gadījumā Augstākā tiesa ir atzinusi, ka tikai tad, ja izlīgums starp vienu noziedzīgā nodarījuma izdarījušo personu ir noslēgts ar visām cietušajām personām, ir piemērojams KPL 377. panta 9. punkts par kriminālprocesa izbeigšanu.⁸¹ Lietā, vērtējot kasācijas sūdzību, Augstākā tiesa konstatēja, ka kaut arī apsūdzētais ir izlīdzis ar 2 no 3 procesā atzītajām cietušajām personām, un trešajai, ar kuru nav noslēgts izlīgums, pret apsūdzēto iebildumu nav, tik un tā izlīguma nenoslēgšana ar šo trešo personu ir pamats atteikt kriminālprocesa izbeigšanu.⁸² Pretēju situāciju, kad izlīgums slēgts starp vienu cietušo un vairākām noziedzīgo nodarījumu izdarījušām personām, autore pētījuma laikā nav atradusi.

Tāpat vērts aplūkot jautājumu par daļēju vainas atzīšanu kā izlīguma otrā nosacījuma izpildi. Ņemot vērā izlīguma būtību, daļēja vainas atzīšana būtu pretrunā izlīguma tiesiskajām sekām. Autores ieskatā šeit var veidot paralēlus secinājumus ar Augstākās tiesas atziņām par daļēju vainas atzīšanu kā ne kriminālatbildību mīkstinošu apstākli atbilstoši Krimināllikuma 47. panta pirmās daļas 1. punktam.⁸³ Respektīvi, tikai tādā gadījumā, ja noziedzīgā nodarījuma izdarītājā persona pilnībā atzīst savu vainu, šāds apstāklis var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, pamatojoties uz noslēgto izlīgumu. Turpretī, ja persona savu vainu neatzīst izvirzītajās apsūdzībās, izlīgums starp šādām personām nebūs atzīstams par kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli, un līdz ar to nebūs piemērojams KPL 377. panta 9. punkts par kriminālprocesa izbeigšanu, jo personas vaina par noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu attiecīgajā daļā, par kuru persona nepiekrīt, būs jāvērtē tiesai, pieņemot spriedumu – atzīt vai neatzīt personu par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un attiecīgi piemērot vai nepiemērot sodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Tādējādi secināms, ka ar noziedzīgā nodarījuma izdarītāja vainas atzīšanu saprot tikai pilnīgu vainas atzīšanu par visiem inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kā arī pilnīgu izlīguma noslēgšanu gadījumā, ja ir iesaistīti vairāki cietušie.

⁸⁰ Rīgas apgabaltiesas 07.10.2013. spriedums lietā Nr. 11092130512. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_132834.pdf [aplūkots 28.03.2019.]

⁸¹ Augstākās tiesas 14.10.2008. spriedums lietā SKK-572/2008. Pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-572&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 30.03.2019.]

⁸² Ibid.

⁸³ Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse, 2008. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2008/tiesu_prakses_apkopojums_2_2008.doc [aplūkots 30.03.2019.]

Treškārt, cietušās personas piekrišana turpmāk neizvirzīt nekādas prasības pret noziedzīgā nodarījuma izdarījušo personu. Šis, autoresprāt, ir visbūtiskākais kritērijs attiecībā pret cietušo personu, jo ar izlīguma noslēgšanas brīdi cietusī persona atsakās no jebkādiem turpmākiem prasījumiem attiecībā pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu. KPL 536. panta otrā daļa paredz, ka izlīgumā jābūt norādītam apstāklim, ka cietušais saprot izlīguma sekas. No KPL 536. panta teleoloģiski ir iespējams secināt, ka tiesai ir pienākums pārliecināties par personas saprašanu par izlīguma tiesiskajām sekām. To apliecina KPL 536. panta trešā daļa, kas nosaka, ka gadījumā, ja izlīgumu iesniedz apsūdzētais bez cietušā klātbūtnes un cietušais ir fiziskā persona, izlīgumam jābūt notariāli vai Valsts probācijas dienesta apmācīta starpnieka apliecinātam. Tas izskaidrojams ar faktu, ka, ja cietušais tiesas sēdē, kurā tiek paziņots par izlīgumu, nepiedalās, tiesai nav iespējams pārliecināties, ka persona saprot izlīguma nozīmi turpmākā kriminālprocesa attīstībā.

Labs piemērs apskatītajam kritērijam ir Augstākās tiesas 2015. gada 17. septembra spriedums lietā SKC-127/2015, kurā Augstākā tiesa izskatīja kasācijas sūdzību par procentu atlīdzības maksājuma kā izlīguma noslēgšanas priekšnoteikuma tiesiskumu.⁸⁴ Augstākā tiesa atzina, ka materiālā un morālā kaitējuma atlīdzināšana ir priekšnoteikums cietušās personas piekrišanai slēgt izlīgumu, kas vēlāk ietekmējis kriminālprocesu, to izbeidzot un apsūdzēto personu atbrīvojot no kriminālatbildības.⁸⁵ Panāktais izlīgums kriminālprocesā ir pamatots ar cietušā apliecinājumu par pretenziju neesamību pret apsūdzēto, kas savukārt bija absolūti nepieciešams priekšnoteikums kriminālprocesa izbeigšanai, un attiecīgi izriet no cietušās tiesiskās paļāvības uz līguma izpildi un kaitējuma kompensēšanu.⁸⁶ Līdz ar spriedumu var secināt, ka piekrišana slēgt izlīgumu un neizvirzīt turpmākās prasības var būt pamatota arī ar civiltiesiskas saistības nodibināšanu. Tomēr šajā jautājumā gan autore nepiekrīt Augstākās tiesas atziņai, ka šajā lietā noslēgtais atlīdzības līgums nav vērtējams atrauti no kriminālprocesā noslēgtā izlīguma, jo būtiski ir nošķirt šī atlīdzības līguma nozīmi kriminālprocesā. Cietusī persona, parakstot izlīgumu, ir piekritusi neizvirzīt turpmākas pretenzijas pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu. Augstākā tiesa pareizi atzīst, ka taisnīgs civiltiesisko attiecību regulējums ir bijis pamats izlīguma slēgšanai no cietušās personas puses⁸⁷, tomēr jāņem vērā,

⁸⁴Augstākās tiesas 17.09.2015. spriedums lietā SKC-127/2015. Pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-127%2F2015&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 02.04.2019.]

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷Augstākās tiesas 17.09.2015. spriedums lietā SKC-127/2015. Pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-127%2F2015&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 02.04.2019.]

ka cietusī persona pamatoti ir vērsusies ar civiltiesisku prasību par saistību izpildīšanu, kaut arī izlīguma trešais kritērijs paredz turpmāku pretenziju neizvirzīšanu. Apskatītajā lietā cietusī persona vērsās tiesā nevis par izbeigto krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, bet gan aizstāvot savas civilprocesuālās tiesības, kas pamatotas ar kriminālprocesā noslēgtu izlīgumu. Šajā mirklī ir būtiski nošķirt noslēgtā izlīguma tiesiskās sekas – kaut arī cietusī nevarēja izvirzīt turpmākās pretenzijas, tas attiecas uz izbeigtā kriminālprocesa apstākļiem, bet nevis tiem, kas veido jaunas civiltiesiskas saistības, šajā gadījumā pienākumu atlīdzināt nodarīto kaitējumu atbilstoši pušu noslēgtajam atlīdzības līgumam. Kopumā autore piekrīt Augstākās tiesas atziņām apskatītajā lietā, tomēr uzskata, ka svarīgi ir nošķirt pretenziju celšanas pamatu un no tā izrietošās tiesiskās sekas.

Izlīgums pēc būtības ir pušu panākts kompromiss (savstarpēja piekāpšanās) strīda izbeigšanas nolūkā, kur katra puse akceptē otras puses svarīgākās intereses, paļaujoties, ka tās izlīguma noslēgšanas gadījumā tiks aizsargātas.⁸⁸ Šāds izlīguma skaidrojums pamato arī izlīguma priekšnoteikumu esamību – tikai gadījumā, ja abas puses labprātīgi, noziedzīgo nodarījumu izdarījušai personai atzīstot vainu un cietušajam piekrītot neizvirzīt turpmākas pretenzijas, būs noslēguši izlīgumu, to varēs atzīt par noslēgtu atbilstoši KPL prasībām un par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai.

Nodaļas ietvaros autorei nerodas šaubas par izlīgumu nereabilitējošo dabu. Kopumā secina, ka pareiza izlīguma tiesisko seku piemērošana būs iespējama tikai gadījumā, ja procesa virzītājs attiecīgajā kriminālprocesā būs izpratis izlīguma nozīmi un tiesiskās sekas. No tā arī būs atkarīgas personas tiesības vērsties kasācijas instances tiesā. Attiecīgi izlīgumu slēdz aizdomās turētais vai apsūdzētais ar cietušo – procesuālo stāvokli ieguvušu personu, bet, lai aizsargātu tādas personas procesuālās tiesības, kura nav ieguvusi cietušā statusu, būtu nepieciešams papildināt KPL 95. pantu, nosakot, ka personai, kurai radīts kaitējums ar noziedzīgo nodarījumu, bet nav atzīta par cietušo kriminālprocesā, ir tādas pašas procesuālās tiesības attiecībā par izlīguma noslēgšanu kā cietušajai personai. Tāpat secināms, ka izlīgumu raksturo 3 priekšnoteikumi, kuriem jāizpildās kumulatīvi – brīvprātīgums, vainas atzīšana un piekrišana neizvirzīt turpmākas pretenzijas. Svarīgi konstatēt, ka brīvā griba kriminālprocesā izpaužas tiesas neitralitātē attiecībā par izlīguma iniciatīvu, vainas atzīšanas kritērijs ir attiecināms tikai uz pilnībā atzītu vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, bet cietušās personas piekrišana neizvirzīt turpmākas pretenzijas jānošķir no tiesībām realizēt civilprocesuālās tiesības un vērsties tiesā ar prasību par saistību izpildi.

⁸⁸ Augstākās tiesas 17.09.2015. spriedums lietā SKC-127/2015. Pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-127%2F2015&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 02.04.2019.]

3. PRIEKŠNOTEIKUMI, LAI IZLĪGUMS BŪTU ATZĪSTAMS PAR APSTĀKLI, KAS NEPIEĻAUJ KRIMINĀLPROCESU

3.1. Cietušās personas pieteikums

KPL 377. panta 9. punkts, kas paredz izlīguma kā kriminālprocesa nepieļaujoša apstākļa esamību, grozīts un papildināts divas reizes. Ar 2010. gada grozījumiem KPL 377. panta 9. punkts grozīts, nosakot, ka cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums par kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli atzīstams gadījumā, ja tas noslēgts tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata.⁸⁹ Attiecīgi ar 2016. gada grozījumiem KPL 377. panta 9. punkts papildināts ar vārdiem: pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums.⁹⁰ Tādējādi ar grozījumiem pamatoti radīti 2 priekšnoteikumi, lai izlīgumu atzītu par kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli:

1. Ja izlīgums noslēgts tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata;

2. Ja pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums. Pirmkārt, tiks apskatīt kritērijs par cietušās personas pieteikumu un nošķirts KPL 377. panta 9. punkts no izlīguma, kas var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, un, otrkārt, kaitējuma atlīdzināšanas nozīme izlīguma noslēgšanā.

Citējot prof. K. Stradu – Rozenbergu: “Cietušās personas ietekme uz kriminālprocesa esamību var tikt saistīta ar cietušās personas izšķirošo iespēju izlemt jautājumu gan par procesa esamību / neesamību uzsākšanas brīdī, gan jautājumu par kriminālprocesa turpināšanas iespējamību / neiespējamību.”⁹¹ Tādējādi ir ļoti būtiski nošķirt, kurā gadījumā izlīgums ir uzskatāms par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesa, turpretī kurā gadījumā tas var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, personu atbrīvojot no kriminālatbildības. Ņemot vērā, ka šobrīd vairs nepastāv dalījums privātajās un publiskajās apsūdzībās, svarīgi ir konstatēt atšķirību starp KPL 377. panta 9. punktā paredzēto gadījumu, kad kriminālprocesa jāizbeidz, pamatojoties uz izlīgumu, un KPL 379. panta pirmās daļas 2. punktu, kad kriminālprocesa var izbeigt, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.

KPL 377. panta 9.punkts nosaka, ka kriminālprocess jāizbeidz, ja noticis cietušā un aizdomās turētā vai apsūdzētā izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma pamata un pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums. Pamatojoties uz KPL 7. panta otro daļu, kriminālprocesa var

⁸⁹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 21.10.2010. [02.04.2019. red.]

⁹⁰ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 18.02.2016. [02.04.2019. red.]

⁹¹ Strada – Rozenberga K., 2010, 357.lpp.

uzsākt, ja ir saņemts personas pieteikums, kurai nodarīts kaitējums, par šādiem Krimināllikumā noteiktiem noziedzīgajiem nodarījumiem: viegla miesas bojājuma tīša nodarīšana, miesas bojājuma aiz neuzmanības nodarīšana, draudi par slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu, piespiešana izdarīt abortu, neslavas celšana, nolēmumu par aizgādības, aprūpes un saskarsmes tiesībām ar bērnu nepildīšana, adopcijas noslēpuma izpaušana, zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā, svešas mantas tīša iznīcināšana un bojāšana, darba pienākumu nolaidīgu pildīšanu, neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušana, kā arī ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana. Atbilstoši Krimināllikuma 7. panta klasifikācijai visi uzskaitītie noziedzīgie nodarījumi uzskatāmi par kriminālpārkāpumiem vai mazāk smagiem noziegumiem. Turpretī KPL 379. panta pirmās daļas otrais punkts nosaka, ka kriminālprocesu var izbeigt, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, ja persona, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ir izlīgusi ar cietušo vai viņa pārstāvi Krimināllikumā noteiktajos gadījumos. Tādējādi KPL 377. panta 9. punktu nošķir no KPL 379. panta pirmās daļas 2. punkta, pamatojoties uz KPL 7. pantā uzskaitītajām Krimināllikuma normām, par kurām saņemts personas, kurai nodarīts kaitējums, iesniegums. Tikai tādā gadījumā, ja šādas personas iesniegums saņemts par kādu no apskatītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, jāatzīst izlīgums kā kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis. Ņemot vērā, ka privāti publiskās apsūdzības lietās būtiskais kritērijs ir cietušās personas iesniegums, tad kriminālprocess ir atkarīgs tikai no šīs personas gribas, un šī griba ir saistīta ar to, vai ārpus kriminālprocesa ir panākts radušos tiesisko attiecību taisnīgs noregulējums.⁹²

Turpretī, ja izlīgums noslēgts kādā citā kriminālprocesā, kas nav uzsākts uz cietušās personas pieteikuma vai nav uzsākts, pamatojoties uz KPL 7. panta otrajā daļā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, šāds apstāklis var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, bet nav atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli. Šādu nošķiršanu atzinusi Augstākā tiesa, nosakot, ka KPL 379. panta pirmās daļas 2. punktu var piemērot tikai tādā gadījumā, ja nav konstatēts kāds no KPL 377. panta 9. punktā minētajiem apstākļiem, kas liedz veikt kriminālprocesu.⁹³ Minētajā Augstākās tiesas lēmumā tiesa apskatīja situāciju, kad apelācijas instance uz izlīguma noslēgšanas pamata izbeidza kriminālprocesu, pamatojoties uz KPL 379. panta pirmās daļas 2. punktu, kaut arī noziedzīgais nodarījums bija kvalificēts pēc Krimināllikuma 260. panta 1. daļas kā kriminālpārkāpums, līdz ar to atzīstams kā

⁹² Augstākās tiesas 08.06.2010. lēmums lietā SKK-20/2010. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-20%2F2010&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 18.03.2019.]

⁹³ Augstākās tiesas 17.05.2007. lēmums lietā SKK-283/2007. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-283&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 18.03.2019.]

kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis.⁹⁴ Augstākā tiesa pamatoti atzina, ka apelācijas instance nav ievērojusi KPL 481. panta pirmās daļas 1. punktu, kurš nosaka, ka gadījumā, ja tiek konstatēts kāds no KPL 377. panta 3.-10. punktā minētiem apstākļiem, tiesai kriminālprocess jāizbeidz.⁹⁵

Tāpat KPL 377. panta 9.punkta un KPL 379. panta pirmās daļas 2. punkta nošķiršanas problemātiku aktualizējusi prof. V. Liholaja pētnieciskajā rakstu darbā “Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību)”, norādot, ka tikai 1 no 16 apskatītiem tiesas nolēmumiem tiesa bija pareizi piemērojusi izlīgumu kā apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu.⁹⁶ Kopumā prof. V. Liholaja pētījumā ir secinājusi, ka tiesnešiem un prokuroriem ir maza izpratne par abu minēto normu nošķiršanu un izlīguma būtību, līdz ar to tiek pieņemti kļūdaini spriedumi.⁹⁷ Piemēram, ar 2008. gada 10. jūnija lēmumu lietā Nr. K30-489/4 Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa atbrīvojusi apsūdzēto personu no kriminālatbildības par Krimināllikuma 260. panta pirmajā daļā izdarīto noziedzīgo nodarījumu, pamatojoties uz KPL 379. panta pirmās daļas 2. punktu⁹⁸, kaut arī 260. panta pirmā daļa ir atzīstama par mazāk smagu noziedzīgo nodarījumu, par kuru kriminālprocesu var uzsākt, pamatojoties tikai uz cietušās personas pieteikuma, līdz ar to izlīgums šādā kriminālprocesā ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli atbilstoši KPL 377. panta 9. punktam.

Vēl interesantāks piemērs ir Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2008. gada 17. janvāra lēmums lietā K30-162/14, kurā prokurors tiesas sēdē lūdza pieņemt apsūdzētās un cietušās personas izlīgumu, kā arī lūdza izbeigt kriminālprocesu un tiesa attiecīgi izbeidza, pamatojoties uz KPL 377. panta 9. punktu, 379. panta pirmās daļas 2.punktu, 481. pantu, 538. pantu un Krimināllikuma 58. panta otro daļu.⁹⁹ Tādējādi redzams, ka ne vien prokurors, bet arī tiesa ir pieļāvusi nozīmīgu kriminālprocesa kļūdu, nenošķirot izlīgumu kā apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu, no apstākļa, kas var būt par pamatu kriminālprocesa izbeigšanai, atbrīvojot personu no kriminālatbildības.

⁹⁴ Augstākās tiesas 17.04.2007. lēmums lietā SKK–283/2007. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-283&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 18.03.2019.]

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Liholaja V. Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību). Pieejams: [https://tm.gov.lv/lv/search/P%C4%93t%C4%ABjums%20par%20atsevi%C5%A1%C4%B7u%20Krimin%C4%81likuma%20pantu%20piem%C4%93ro%C5%A1anas%20probl%C4%93m%C4%81m%20\(noziedz%C4%ABgi%20nodar%C4%ABjumi%20pret%20satiksmes%20dro%C5%A1%C4%ABbu\)?page=1](https://tm.gov.lv/lv/search/P%C4%93t%C4%ABjums%20par%20atsevi%C5%A1%C4%B7u%20Krimin%C4%81likuma%20pantu%20piem%C4%93ro%C5%A1anas%20probl%C4%93m%C4%81m%20(noziedz%C4%ABgi%20nodar%C4%ABjumi%20pret%20satiksmes%20dro%C5%A1%C4%ABbu)?page=1) [aplūkots 18.03.2019.]

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 10.06.2008. jūnija lēmums lietā Nr. K30-489/4. [aplūkots 18.03.2019.]

⁹⁹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 17.01.2008. lēmums lietā K30-162/14. [aplūkots 18.03.2019.]

Apskatītajiem gadījumiem kā pozitīvus piemērus autore var minēt Valmieras rajona tiesas 2014. gada 10. oktobra spriedumu, kurā tiesa atzina, ka izlīgums krimināllietā par Krimināllikuma 130. pantā nodarīto noziedzīgo nodarījumu ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, kā rezultātā kriminālprocess jāizbeidz.¹⁰⁰ Tā pati tiesa ar 2015. gada 28. aprīļa spriedumu citā lietā, izvērtējot lietas apstākļus, secināja, ka par zādzību nelielā apmērā, par kuru inkriminēts noziedzīgs nodarījums pēc Krimināllikuma 180. panta pirmās daļas, noslēgtais izlīgums ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli atbilstoši KPL 377. panta 9. punktam, līdz ar to kriminālprocess jāizbeidz.¹⁰¹

Tāpat par pozitīvu tiesību praksi var atzīt Kurzemes apgabaltiesas 2014. gada 5. augusta spriedumu, ar kuru tiesa atcēla Talsu rajona tiesas spriedumu daļā par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības, pamatojoties uz Krimināllikuma 58. pantu, turpretī pieņemot tiesiski pareizu lēmumu izbeigt kriminālprocesu daļā, pamatojoties uz KPL 377. panta 9.punktu.¹⁰² Konkrētajā lietā Talsu rajona tiesa izlīgumu, kas noslēgts krimināllietā, kas kvalificēts pēc Krimināllikuma 180.panta, bija atzinusi par apstākli, kas var būt pamatā personas atbrīvošanai no kriminālatbildības atbilstoši Krimināllikuma 58.pantam, tomēr apgabaltiesa pareizi ir norādījusi, ka Krimināllikuma 58. panta otrajai daļai ir tiesības piešķirošs raksturs, kas sniedz procesa virzītājam iespēju izlemt jautājumu par kriminālprocesa izbeigšanu, turpretī ierosinātajā lietā rajona tiesai bija pienākums, nevis tiesība izbeigt kriminālprocesu, pamatojoties uz KPL 377. panta 9. punktu, jo konstatēts izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas iesnieguma, atbilstoši KPL 7. panta otrajai daļai.¹⁰³ Šis spriedums ir interesants arī no tiesas ieskata par to, ka gadījumā, ja kriminālprocesu izbeidz, pamatojoties uz cietušās personas un apsūdzētā izlīgumu, daļā, bet ne par visiem inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, var tikt taisīts atsevišķs procesuāls dokuments lēmuma veidā neatkarīgi no sprieduma, pamatojoties uz KPL 481. panta un 48. nodaļas par tiesvedības īpatnībām cietušā un apsūdzētā izlīguma gadījumā regulējumu.¹⁰⁴ Te gan jāpiebilst, ka autore piekrīt tiesas viedoklim, ka procesuālās ekonomijas ietvaros šādu lēmumu var ietvert

¹⁰⁰ Valmieras rajona tiesas 10.10.2014. spriedums lietā Nr. 11130055914. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_190258.pdf [aplūkots 18.03.2019.]

¹⁰¹ Valmieras rajona tiesas 28.04.2015. spriedums lietā Nr. Nr. 11130005515. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_216796.pdf [aplūkots 18.03.2019.]

¹⁰² Kurzemes apgabaltiesas 05.08.2014. spriedums lietā Nr. 11380005313. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_183989.pdf [aplūkots 18.03.2019.]

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

arī spriedumā, kā rezultātā nav jāraksta jauns procesuāls dokuments, bet šāda procesuāla dokumenta esamība nenorāda uz procesuālu trūkumu.¹⁰⁵

Kopumā pēc apskatītajām situācijām var secināt, ka tiesas savu praksi laika gaitā ir attīstījušas un pilnveidojušas, jo autores apskatītajos spriedumos nav konstatētas nepilnības kriminālprocesa izbeigšanā, pamatojoties uz izlīgumu kā nepieļaujošu apstākli un tā nošķiršanu no kriminālprocesa izbeigšanas pamata, atbrīvojot personu no kriminālatbildības. Autores ieskatā problemātika tiesu spriedumos saskatāma, jo nav pieejami plašāki pētījumi un literatūra par attiecīgo pantu nošķiršanu, bet vienīgais tiesiskais pamatojums ir iepriekš apskatītais Augstākās tiesas 2010. gada 8. jūnija lēmums lietā SKK-20/2010. Tādējādi, apskatot papildus tiesu praksi un prof. V. Liholajas veikto pētījumu, autore ir paplašinājusi juridisko izpratni par KPL 377. panta 9. punkta un KPL 379. panta pirmās daļas 2.punkta nošķiršanas kritērijiem un problemātiku. Abu apskatīto normu nošķiršana ir būtisks kritērijs taisnīga kriminālprocesuālā regulējuma piemērošanai, jo gadījumā, ja ir noslēgts izlīgums tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz cietušās personas pieteikuma (377. panta 9. punkts), tas atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, imperatīvi nosakot procesa virzītājam pienākumu izbeigt kriminālprocesu pret aizdomās turēto vai apsūdzēto personu, turpretī 379. panta pirmās daļas 2. punkta piemērošana ir procesa virzītāja tiesība pieņemt vai nepieņemt lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības. Līdz ar to tikai pareizas normu piemērošanas gadījumā netiks netaisnīgi aizskartas personas tiesības uz taisnīgu kriminālprocesuālo attiecību noregulējumu.

3.2. Pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums

Otrkārt, nodaļas ietvaros nepieciešams apskatīt kaitējuma kompensēšanas kā priekšnoteikuma nozīmi, lai izlīgumu atzītu par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli. KPL 22. pants nosaka, ka personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālās un mantiskās kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai.

KPL 377. panta 9. punkts prasa pilnīgi novērstu vai atlīdzinātu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu. Kaitējuma atlīdzība cietušajam kriminālprocesā tiek uzskatīta par vienu no taisnīgākajiem un tiesiskākajiem principiem starptautiskajās tiesībās.¹⁰⁶ Tāpat

¹⁰⁵Kurzemes apgabaltiesas 05.08.2014. spriedums lietā Nr. 11380005313. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_183989.pdf [aplūkots 18.03.2019.]

¹⁰⁶ Roht-Arriaza N. Punishment, Redress and Pardon: Theoretical and Psychological Approaches. In: Impunity and Human Rights in international Law and Practice. USA: Oxford University Press, 1995, p.17.

vainīgās personas pienākums nodrošināt pilnīgu kaitējuma kompensēšanu noziedzīgā nodarījumā cietušajai personai par visu radīto kaitējumu un zaudējumiem ir arī starptautisko cilvēktiesību un humanitāro tiesību princips.¹⁰⁷ Kaitējuma kompensēšanai ir jābūt pamatotai ar mērķi novērst radītos apstākļus noziedzīgajā nodarījumā cietušajai personai vai, ja tas nav iespējams, atlīdzināt atbilstoši nodarījuma būtībai, lai maksimāli cietušā situāciju pielīdzinātu tādai, kura pastāvēja pirms noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas.¹⁰⁸

Nereti par jēdziena atlīdzināt sinonīmiem uzskata kompensēšanu, zaudējumu novēršanu, restitūciju jeb iepriekšējā stāvokļa atjaunošanu, tomēr būtiski ir nošķirt kaitējuma atlīdzināšanu kā plašāku jēdzienu, kas ne vien tiek attiecināts uz vainīgās personas sodīšanu kā pienākumu kompensēt nodarīto kaitējumu, bet arī cietušā tiesībām tikt pasargātam un saņemt taisnīgu atlīdzinājumu par viņam radīto tiesību aizskārumu.¹⁰⁹ Pati kompensācija naudas izteiksmē neatkarīgi, vai saņemta no vainīgās personas vai valsts, ir ar simbolisku vērtības nozīmi, turpretī būtiskāk ir cietušajai personai saņemt atlīdzinājumu par apstākli, ka tieši šī persona ir tikusi iesaistīta noziedzīgajā nodarījumā.¹¹⁰ Tādējādi, ņemot vērā kaitējuma atlīdzināšanas izpratni, ir izprotams, kāpēc KPL 377. panta 9. punkts satur divējādus kritērijus – pilnīgi novērsts vai atlīdzināts -, ar to saprotot atlīdzināšanu plašākā nozīmē gan kaitējuma kompensēšanā, gan restitūcijā, gan zaudējumu atlīdzināšanā. Būtiski, ka gan nacionālajās, gan starptautiskajās kriminālprocesa tiesībās pieaug tendence atzīt par atlīdzināšanu ne vien cietušajam nodarītā kaitējuma kompensēšanu vai restitūciju, bet arī paša kaitējuma novēršanu.¹¹¹ Šajā aspektā jāsecina, ka Latvijas regulējums jau ar KPL stāšanos spēkā ir veiksmīgi attīstījis abus institūtus, pieļaujot KPL 377. panta 9. punktā gan pilnīgu kaitējuma novēršanu, gan atlīdzināšanu.

No prakses attiecībā par kaitējuma atlīdzināšanas izpratni atzīstamu tēzi ir izteicis Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments, nosakot, ka personiskā kaitējuma konstatējuma priekšnoteikums nav tā novēršanas vai kompensēšanas veids¹¹², tādējādi norādot, ka apstāklis vien, ka noziedzīgo nodarījumu izdarījusī persona atzīst savu vainu personiskā kaitējumu izdarīšanā vēl nenozīmē, ka persona ir novērsusi vai kompensējusi iespējamās sekas pašam kaitējumam. Noziedzīgo nodarījumu izdarījušai personai ir pienākums novērst radīto kaitējumu, ja tas ir iespējams, vai kompensēt radušos kaitējumu. Personiska kaitējuma

¹⁰⁷ Doak J. Victims Rights, Human Rights and Criminal Justice. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008, p.207

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid, p.207.-208.

¹¹⁰ Ibid, p.227.

¹¹¹ Ibid, p.241.

¹¹² Augstākās tiesas 23.04.2009. spriedums lietā SKA-92/2009. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-92%2F2009&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 02.04.2019.]

gadījumā cietušajai personai ir tiesības prasīt kaitējuma atlīdzināšanu, ja kaitējums nodarīts personas veselībai.¹¹³ Līdz ar to mantiska vai nemantiska kaitējuma gadījumā, ja tas ir iespējams, nodarīto kaitējumu var novērst, bet, ja tas nav iespējams vai cietušajam ir nodarīts personisks kaitējums, jāatlīdzina ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums.

Būtiski ir nošķirt pilnīgu kaitējuma atlīdzināšanu no daļējas un no tā izrietošās tiesiskās sekas. Nodarītā kaitējuma atlīdzināšana ir regulēta ar Civillikuma normām, un, lai konstatētu reāli nodarītā zaudējuma pilnu atlīdzināšanu, jāpierāda vainīgās personas vēlme izprast noziedzīgā nodarījuma sekas un apņemšanos savu iespēju robežās šīs sekas kompensēt.¹¹⁴ Par zaudējumu atlīdzināšanu var atzīt arī cietušā un vainīgās personas savstarpējo līgumu, pēc kura vainīgā persona apņemas un pilda noteiktas darba saistības, aizvieto vai labo bojātu lietu, labprātīgi sedz radušās izmaksas.¹¹⁵ Tomēr šāda vienošanās nebūs atzīstama par pilnīgi novērstu vai atlīdzinātu kaitējumu, bet tas būtu pretrunā Augstākās tiesas praksei, jo tieši pilnīgā kaitējuma novēršana ir pamats nošķirt izlīgumu kā kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli (KPL 377. panta 9. punkts) no pamata kriminālprocesa izbeigšanai, atbrīvojot personu no kriminālatbildības (KPL 379. panta pirmās daļas 2. punkts). Šeit kā piemērs minams jau apskatītais Augstākās tiesas spriedums lietā SKC-127/2015, kurā kriminālprocess tika izbeigts, atbrīvojot personu no kriminālatbildības, pamatojoties uz izlīgumu, kura pamatā ir cietušās un apsūdzētā līgums par kaitējuma atlīdzināšanu.¹¹⁶ No sprieduma skaidri redzams, ka šāds līgums ir vērsts uz kaitējuma kompensēšanu nākotnē, bet uz izlīguma noslēgšanas brīdi kaitējums nav novērsts pilnībā, līdz ar to nav atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli.

Šajā gadījumā interesants ir arī cits Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā Nr. SKK-598/2007, kurā ir izteikta judikatūras atziņa attiecībā par KPL 26. nodaļas, kas nosaka kaitējuma atlīdzināšanas kārtību, nozīmi.¹¹⁷ Ar šo lēmumu Augstākā tiesa atzina, ka Kriminālprocesa likuma 26.nodaļas normas, kas regulē ar noziedzīgā nodarījuma radītā kaitējuma atlīdzināšanu, neparedz, ka kaitējuma kompensācija būtu atlīdzināma kādā

¹¹³ Augstākās tiesas 23.04.2009. spriedums lietā SKA-92/2009. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-92%2F2009&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 02.04.2019.]

¹¹⁴ Kalašnikovs V. Nodarītā zaudējuma daļēja atlīdzināšana krimināllietā. Jurista Vārds, 2017, Nr. 10 (964), 19.-23.lpp.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Augstākās tiesas 17.09.2015. spriedums lietā SKC-127/2015. Pieejams: http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-127%2F2015&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 02.04.2019.]

¹¹⁷ Augstākās tiesas 05.10.2007. lēmums lietā SKK-598/2007. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-598&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter [aplūkots 12.04.2019.]

īpašā kārtībā vai termiņos. Atbilstoši KPL 350. panta pirmajai daļai, kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārums, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu. Turpretī otrā daļa nosaka, ka kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, ko apsūdzētais samaksā brīvprātīgi vai uz tiesas nolēmuma vai prokurora priekšraksta par sodu pamata. Tādējādi no KPL 350. panta izriet, ka kompensāciju apsūdzētais var samaksāt arī brīvprātīgi, un tieši šāds gadījums ir attiecināms uz izlīguma noslēgšanu. Protams, kā tas iepriekš tika konstatēts, lai atzītu šādu izlīgumu par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, uz izlīguma noslēgšanas brīdi jābūt pilnībā atlīdzinātam kaitējumam, bet vienošanās, kas vērstas uz nākotnē izpildāmām saistībām būs atzīstamas par apstākli, kas ļauj izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības. Tomēr būtiski, ka tieši izlīguma noslēgšanas gadījumā, lai varētu pareizi piemērot no tā izrietošās tiesiskās sekas, ir jāievēro kaitējuma atlīdzināšanas kārtība, kas acīmredzami neizriet no KPL 26. nodaļas. Augstākās tiesas atziņa, ka KPL 26. nodaļa neparedz konkrētu kārtību vai termiņus, nav nepamatota, tomēr, izprotot KPL būtību un analizējot pētījuma laikā iegūtos rezultātus, jāsecina, ka atsevišķās kategorijas lietās šāds termiņš un kārtība ir noteikta. Attiecībā par izlīgumu kaitējuma atlīdzināšanai jābūt veiktai līdz izlīguma noslēgšanai, kas attiecīgi ir iespējams pirmās instances un apelācijas instances tiesā līdz brīdim, kamēr tiesa dodas uz apspriežu istabu, kā arī izņēmuma gadījumā kasācijas instancē. Turpretī kārtība, kādā šis kaitējums atlīdzināms, izriet no izlīguma kā kriminālprocesu nepieļaujoša apstākļa vispārējas būtības – labprātīgi, atzīstot vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un pilnā apmērā novēršot vai kompensējot radīto kaitējumu.

Kopumā no nodaļas var secināt, ka tiesu prakse ir veiksmīgi attīstījusies, pareizi nošķirot un piemērojot abas KPL normas – 377. panta 9. punktu un 379. panta pirmās daļas 2. punktu - , tomēr iztrūkst juridiskās literatūras šādas nošķiršanas pamatošanai, bet tiesu prakse balstās tikai uz judikatūras atziņām, kas ir sekundārs tiesību avots. Izlīguma kā kriminālprocesu nepieļaujošā apstākļa priekšnoteikumi ir cietušās personas pieteikums kriminālprocesā, kuru var uzsākt uz šīs personas pieteikuma pamata, kas ir pamatkritērijs KPL 377. panta 9. punkta un 379. panta pirmās daļas 2. punkta nošķiršanai, kā arī pilnīga, ne daļēja kaitējuma novēršana vai atlīdzināšana. KPL atbilstoši starptautiskai kriminālprocesa teorijai pareizi izprot kaitējuma atlīdzināšanas plašāko nozīmi, ar to saprotot gan kompensāciju, gan restitūciju, gan iepriekšējā stāvokļa atjaunošanu. Visbeidzot kaitējumam jābūt pilnībā novērstam vai atlīdzinātam pirms izlīguma noslēgšanas, lai to atzītu par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Reabilitāciju ir iespējams definēt kā pie kriminālatbildības sauktas personas atzīšanu par nevainīgu, pieņemot attaisnojošu spriedumu vai procesa virzītāja lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, atjaunojot personas mantiskās un nemantiskās tiesības pilnā apjomā.
2. KPL 380. panta nereabilitējošo apstākļu uzskaitījums ir jāprecizē, norādot, ka personas nepieskaitāmība kā nereabilitējošs apstāklis ir izņēmums no noziedzīgā nodarījuma sastāva reabilitējošās dabas;
3. Taisnīgu kriminālprocesuālo attiecību noregulējumu būs iespējams sasniegt tikai tādā gadījumā, ja kriminālprocesu uzsāks ikreiz, ja ir konstatēts tā iemesls un pamats, bet atbilstoši procesuālās ekonomijas principam un saprātīgiem termiņiem pēc iespējas ātrāk iegūs pamatojumu kādam no KPL 377. panta nepieļaujošajiem apstākļiem.
4. Tiesiski noslēgts izlīgums, kas atbilstoši KPL ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, veicina Kriminālprocesa likuma 1. pantā noteiktā mērķa sasniegšanu un nodrošina personas tiesības uz taisnīgu kriminālprocesuālo attiecību noregulējumu;
5. Gadījumā, ja izlīgumu ar noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu slēdz tuvinieks, kas iestājas mirušās personas vārdā, šāds apstāklis nav atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli vai apstākli, kas var būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, bet tikai par kriminālatbildību mīkstinošu apstākli.
6. Personai, kura nevēlas būt par cietušo kriminālprocesā, jāgarantē tādas pašas procesuālās aizsardzības tiesības, tai skaitā tiesība noslēgt izlīgumu, lai netiktu liegtas ne šīs personas, ne noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas tiesības uz kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz noslēgto izlīgumu.
7. Izlīgums, kas ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai, ir atzīstams tikai par nereabilitējošu apstākli, aizdomās turēto vai apsūdzēto atzīstot par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, bet nesaucot pie kriminālatbildības.
8. Izlīguma noslēgšanas iespējamība un izvērtēšana kasācijas instancē ir iespējama tikai tādos kriminālprocesos, kur šis izlīgums ir atzīstams par kriminālprocesu nepieļaujošu apstākli, jo tādā gadījumā kasācijas instances tiesai nebūs jāvērtē apstākļu un pierādījumu esamība un nozīme lietā, bet tikai jāpieņem lēmums atbilstoši procesuālajām normām par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā noslēgto izlīgumu.

9. Kriminālprocesā izlīgumu raksturo brīvā griba, kas izpaužas tiesas neitralitātē attiecībā par izlīguma iniciatīvu, vainas atzīšanas kritērijs, kas attiecināms tikai uz pilnībā atzītu vainu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, kā arī cietušās personas piekrišana neizvirzīt turpmākas pretenzijas, to nošķirot no tiesībām realizēt civilprocesuālās tiesības un vērsties tiesā ar prasību par saistību izpildi.
10. Par kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu priekšnoteikumiem atzīstami cietušās personas pieteikums un pilnīgi novērsts vai atlīdzināts ar noziedzīgo nodarījumu radītais kaitējums, kas izriet no KPL 377. panta 9. punkta vēsturiskajiem grozījumiem.
11. Cietušās personas pieteikums kā kritērijs, nošķirot kriminālprocesu nepieļaujošos apstākļus no kriminālprocesa izbeigšanas, personu atbrīvojot no kriminālatbildības, ir pamats pareizai tiesību normu piemērošanai, kā rezultātā pēdējos gados tiesas ir veicinājušas pareizu tiesu prakses attīstību par KPL normu piemērošanu izlīguma noslēgšanas gadījumos.
12. Kaitējumam kā kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu priekšnoteikumam jābūt pilnībā novērstam vai atlīdzinātam pirms izlīguma noslēgšanas, lai šo izlīgumu atzītu par apstākli, kas nepieļauj kriminālprocesu.

Priekšlikumi:

1. Papildināt KPL 380. pantu ar otro daļu, nosakot, ka par nereabilitējošu apstākli kā izņēmumu no noziedzīgā nodarījuma sastāva neesamības reabilitējošās dabas uzskata tādu noziedzīgu nodarījumu, kuru izdarījusi persona, būdama nepieskaitāmības stāvoklī, bet, atbilstoši KPL 605. panta pirmās daļas regulējumam, viņai piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, tādā veidā garantējot skaidrību par KPL 605. panta regulējumu kā izņēmumu no KPL 377. panta 2. punkta reabilitējošās dabas.
2. Grozīt KPL 377. pantu, izslēdzot no panta formulējumu “nedrīkst uzsākt”, bet nosakot, ka kriminālprocess jāizbeidz, ja ir konstatēts kāds no pantā uzskaitītajiem apstākļiem, tādā veidā nodrošinot, ka personas tiesības netiks nepamatoti aizskartas, bet lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu būs juridiski pamatots un tiesisks.
3. Papildināt KPL 95. pantu ar ceturto daļu, nosakot, ka persona, kurai ar noziedzīgo darījumu radīts kaitējums, bet nav atzīta par cietušo kriminālprocesā, piemīt tādas pašas procesuālās tiesības attiecībā par izlīguma noslēgšanu kā personai, kura ar procesa virzītāja lēmumu atzīta par cietušo kriminālprocesā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra:

1. Autoru kolektīvs I. Krastiņa vadībā, Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
2. Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018, Nr.1 (1007).
3. Blūma R. Svešvārdu vārdnīca. Izlabots un papildināts otrais izdevums. Rīga: Liesma, 1978.
4. Gereiša Z., Kirstuka L., Ķļave E. Mediācija. Jēdzieni. Testi. Lomu spēles. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2018.
5. Judins A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1999.
6. Kalašnikovs V. Nodarītā zaudējuma daļēja atlīdzināšana krimināllietā. Jurista Vārds, 2017, Nr. 10 (964).
7. Krauss D., Pastile J.K., Rusanovs E. Strasbūras tiesu prakse apcietinājuma piemērošanā. Sprieduma fragmentu izlase. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004.
8. Krūzkopa S. Taisnīguma atjaunošana - izlīgums kā alternatīva. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/300438-taisniguma-atjaunosana-izligums-ka-alternativa-2018>.
9. Kūtris G. Rokasgrāmata kriminālprocesā prokuroriem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2010.
10. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess. II izdevums. Rīga: Zvaigzne, 1980.
11. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970.
12. Liholaja V. Izlīgums un taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums. Jurista Vārds, 2009, Nr. 27 (570).
13. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007.
14. Liholaja V. Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību). Pieejams: [https://tm.gov.lv/lv/search/P%C4%93t%C4%ABjums%20par%20atsevi%C5%A1%C4%B7u%20Krimin%C4%81likuma%20pantu%20piem%C4%93ro%C5%A1anas%20probl%C4%93m%C4%81m%20\(noziedz%C4%ABgi%20nodar%C4%ABjumi%20pret%20satiksmes%20dro%C5%A1%C4%ABbu\)/?page=1](https://tm.gov.lv/lv/search/P%C4%93t%C4%ABjums%20par%20atsevi%C5%A1%C4%B7u%20Krimin%C4%81likuma%20pantu%20piem%C4%93ro%C5%A1anas%20probl%C4%93m%C4%81m%20(noziedz%C4%ABgi%20nodar%C4%ABjumi%20pret%20satiksmes%20dro%C5%A1%C4%ABbu)/?page=1)

15. Meikališa Ā. Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005 - 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
16. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. RaKa, 1998.
17. Meikališa Ā. Pārskats par kriminālprocesa attīstību Latvijā 2005. – 2011. gadā. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 2012, 66. sējums, Nr. 1./2. Pieejams: http://www.lza.lv/LZA_VestisA/66_1-2/6_PARSKATS%20PAR%20KRIM%20PROC_ATTISTIBU.pdf
18. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Rakstu kopas “Pārmaiņu laiks kriminālprocesā” 2. raksts. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005 - 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
19. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista Vārds, 29.11.2011., Nr. 48 (695).
20. Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
21. Strada K. Par vienošanos kriminālprocesuālajā likumdošanā. Jurista Vārds, 10.04.2001., Nr.11(204).
22. Vai Kriminālprocesa likums ir attaisnojis cerības. Jurista Vārds, 06.10.2015., Nr. 39 (891).
23. Braithwaite J., Crime, shame and reintegration. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
24. Doak J. Victims Rights, Human Rights and Criminal Justice. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008.
25. Klip A. European Criminal law. An Integrative Approach. 2nd edition. Cambridge: Intersentia Publishing Ltd, 2012.
26. Roht-Arriaza N. Punishment, Redress and Pardon: Theoretical and Psychological Approaches. In: Impunity and Human Rights in international Law and Practice. USA: Oxford University Press, 1995.
27. Vanfraechem I., Bolivar D. Victims in mediation and conferencing: European research. Methodology of a comparative European research. In: Victims and Restorative Justice. London: Routledge, Taylor&Francis Group, 2015.

Normatīvie akti:

1. Latvijas Kriminālprocesa kodekss (konsolidēts). Pieņemts 06.01.1961. [27.02.2019. red.]
2. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [28.03.2019. red.]
3. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [15.03.2019. red.]
4. Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [28.03.2019. red.]
5. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [31.12.2010. red.]
6. Valsts pārvaldes iestādes nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LV likums. Pieņemts 02.06.2005.
7. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 21.10.2010. [02.04.2019. red.]
8. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 18.02.2016. [02.04.2019. red.]
9. Code of Criminal Procedure of Estonia [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide> [aplūkots 14.03.2019.]
10. Lietuvas Republikos baudziamojos proceso kodeksas [Lietuvas kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708
11. Уголовно-процессуальный кодекс [Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.zakonrf.info/upk/24/>

Juridiskās prakses materiāli:

1. Satversmes tiesas 06.06.2012. spriedums lietā Nr. 2011-01-21. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2011-21-01_Spriedums.pdf
2. Augstākās tiesas 02.05.2006. lēmums lietā SKK-276/2006. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2006>
3. Augstākās tiesas 07.08.2006. lēmums lietā SKK-523/2006. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-523&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter>
4. Augstākās tiesas 17.05.2007. lēmums lietā SKK-283/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-283&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter>

5. Augstākās tiesas 05.10.2007. lēmums lietā SKK-598/2007. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-598&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-598&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
6. Augstākās tiesas 14.10.2008. spriedums lietā SKK-572/2008. Pieejams: [http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-572&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-572&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
7. Augstākās tiesas 23.04.2009. spriedums lietā SKA-92/2009. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-92%2F2009&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-92%2F2009&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
8. Augstākās tiesas 21.09.2009. lēmums lietā SKK-352/2009. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-352&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-352&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
9. Augstākās tiesas 23.02.2010. lēmums lietā SKK-102/2010. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-102%2F2010&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-102%2F2010&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
10. Augstākās tiesas 08.06.2010. lēmums lietā SKK-20/2010. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-20%2F2010&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-20%2F2010&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
11. Augstākās tiesas 16.08.2012. lēmums lietā SKK-352/2012. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-352%2F2012&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-352%2F2012&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
12. Rīgas apgabaltiesas 07.10.2013. spriedums lietā Nr. 11092130512. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_132834.pdf
13. Augstākās tiesas 17.09.2015. spriedums lietā SKC-127/2015. Pieejams: [http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-127%2F2015&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKC-127%2F2015&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)

14. Augstākās tiesas 23.03.2018. lēmums lietā SKK – 190/2018. Pieejams: [http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-190%2F2018&date from=&date to=&case nr=&ekli nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter](http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKK-190%2F2018&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter)
15. Kurzemes apgabaltiesas 05.08.2014. spriedums lietā Nr. 11380005313. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_183989.pdf
16. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 17.01.2008. lēmums lietā K30-162/14.
17. Jelgavas tiesas 23.05.2008. spriedums lietā Nr. 11230066307.
18. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 10.06.2008. lēmums lietā Nr. K30-489/4.
19. Valmieras rajona tiesas 10.10.2014. spriedums lietā Nr. 11130055914. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_190258.pdf
20. Valmieras rajona tiesas 28.04.2015. spriedums lietā Nr. Nr. 11130005515. Pieejams: file:///C:/Users/Darba%20R%C5%AB%C4%B7is/Downloads/Anonimizets_nolemums_216796.pdf
21. Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse, 2008. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2008/tiesu_prakses_apkopoju_ms_2_2008.doc
22. Tiesas prakses apkopojums par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas>
23. Tiesu prakse kriminālprocesa izbeigšanā un personas atbrīvošanā no kriminālatbildības, pamatojoties uz cietušā un apsūdzētā izlīgumu. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopoju/kriminaltiesibas>

Bakalaura darbs "Izlīgums kā kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis" izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: _____ Kristīne Apsēna

_____ (rekomendēju/nerekomendēju) bakalaura darbu aizstāvēšanai.

Darba vadītājs: _____ 2019.gada ____ . _____

(Dr. iur., profesore Ārija Meikališa)

Recenzents: _____

Bakalaura darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2019.gada ____ . _____.

Dekāna pilnvarotā persona: _____.

Bakalaura darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē 2019.gada ____ . _____ (prot. Nr. _____)

Komisijas sekretāre/-s: _____